

Egyedülálló jubileum a magyar zsidóság újkori történelmében (4.)

Ára: 200 FORINT

77. évf. 4. szám 2022. március 1.

Ádár I./28. 5782

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖSZÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

„...férfinak és nőnek teremtette őket...” (I.M. 1/27.)

Örök talány: férfi és nő! Teljesen mások és teljesen másmilyenek. Vonás és tasztás! Se vele, se nélküle!

„Nem jó, hogy az ember (férfi) egyedül legyen, alkotok neki hozzá való segítőtársat.” (I.M.2/18)

Férfinak segítőtárs? „Gyengébbik nem” segítőtársnak az erős férfi mellett?

A reggeli ima kezdetén külön áldás van férfinak és nőnek. Férfiak mondják: „Áldott vagy Te, aki nem teremtett nőnek.” Nők mondják: „Áldott vagy Te, aki kedvére teremtett.”

Teljes zavar! A férfi hálás, hogy nem nő! A nő hálás, hogy Isten kedvére való! Eszerint csak a nő Isten kedvére való?

További áldás: „Áldott vagy te, aki irányítja a férfi léptetit.” Egyre zavarosabb! Eszerint Isten csak a férfi lépteti irányítja? A nő önmagát irányítja saját feje és megérzései szerint?

És itt van az a felfoghatatlan, meg-

kozott. Felhő keletkezett azon az oldalon, melyen felesége volt. Azután lementek vendégeikhez, és barátságos beszédbé kezdték, rákérdezte látogatótak céljára. Elmondta, hogy bölcsék kérték, imádkozzon esőrért. A rabbi mondta: Hala Istennek már nincsen szükség imánkra, mert eleradt. A rabbik szóban megerősítették meggyőződésüket, hogy imájára jött meg az eső. Kérték, magyarázza meg furcsa viselkedését. Kérdeztek: miért nem válaszolt köszönésükre? Rabbi Aba mondta: Napszamos voltam, tudtam, ha valakivel szóba eredek, mezzavarta volna munkám, megrövidítve bérádom. Miért vittet válladon a fát, a ruhát viszont kezedben? A ruhát kölcsönkértem, ha a fát a ruhán vittem volna, rongáltam volna felebarátom tulajdonát. Miért mentél mezítláb, a folyóhoz érve viszont felvettet sarudat? A szárazföldön magam elé nézek. Látom az akadályt, amibe megbolthatok. A vízben viszont nem látom, mire lépek. Miért emelted meg inged bogáncsok között járva, hisz azok megsebezhetik lábad. A lábammon a bogáncs okozta sérülés meggyógyításban? Azaz, miért nem feleséged előd díszes ruhában? Azért, hogy

tessen nekem, és ne gondoljak más nőre. Miért engedted előre feleséged, követted, és csak utána mehetünk mi ketten? Nem ismerem jellemeteket, ezért közé és közétek álltam. Miért nem kínáltál minket edelkel? Alig volt elég ennyival családom részére. ha megkínálalta volna benneteket, csalás lett volna részemből, szívemen azt kívántam volna, bárha nem fogadnátok el. Miért adtál nagyobbik fiadnak egy szelet kenyeres, a kisebbiknek viszont kettőt? Nagyobbik fiám itthon tartózkodott. Ehetett bármikor, ha éhes volt. Kisebb fiám viszont iskolában volt, nem ehetett kedve szerint. Végül, miért lett felhő azon az oldalon, melyen feleséged imádkozott? Mert neki nagyobb érdeme van. Ő edellett ad a szegényeknek. Én csak pénzt. A pénzért vehet ennyivalót, de az külön fáradtságba kerül. (Talmud Táanit)

Gyöngyszem a Talmudból: „Ha eszel a tudás fájáról, meghalsz te azon a napon!” – hangzott Isten parancsa Ádámról. Evett, mégsem halt meg. Még élt kilencszázharminc évig. Mi változtatta meg Isten akaratát? Éva! Mikor Isten tilalma elhangzott, Ádám még egyedül volt a földön. Mikor evett a fa gyümölcsből, már mellette volt Éva. Ezért nem hajtotta végre Istent a büntetést, ezért nem halt meg Ádám, ezért nem teljesült Isten szava.

Ádám megmaradt. De csak Éva miatt. Éva is megmaradt, pedig ő evett először, és utána adott Ádámnak! Éva miért nem halt meg? Azért, hogy ne hagyja egyedül, támaszt nélküli a hitvesét!

Szerdócz J. Ervin főrabbi

magyarázhatatlan és félelmetes női képesség: INTUICIÓN!

Gyöngyszem a Talmudból: Mikor a nőről van szó, Isten hatalma is kedvességgé finomul. Ádámról úgy szól az Írás, hogy Isten megtérítette. Éváról ellenben így: felépítette. Tehát formálta, gyöngéden alakította. Ádámot megfogta, és úgy helyezte el az Édenkertben. Éváról ellenben az van írva, hogy odavitte a férjéhez. Odavitte, kísérte, bátorította. Az első kedveskedés a nő iránt a világban magától Istenől származott...

Egyeszer szárazság volt, és a bölcsék két rabbit küldtek rabbi. Aba Chilkijáhúhoz, hogy imádkozzon esőért. Nem találták otthon, ezért kimentek a mezőre, ahol szántott. Köszöntötték, de ő nem felelt. Estefelé egy fát vett vállára, másik kezében vitte ruháját. Bogáncsok között járva, felémelte ruháját. Szárazföldön mezítláb járt, folyóhoz érve felvette saruját.

Hazaérvén, felesége díszesen öltözve jött előre. Házához érve előreengedte feleségét, utánán ő is, végül betessékelte a rabbikat. Leült az asztalhoz enni, de a rabbikat nem kínálta. Nagyobbiknak egy, kisebbik fiának két szelet kenyerset adott. Evés után mondta feleségének: Tudom, azért jöttek, hogy imádkozzam esőért. Gyertek, menjünk a padlássára, hogy ott imádkozzunk, a rabbik ne tudják meg, hogy Isten a mi imánkra adja az esőt. Fölmentek a padlásszobába, egyik sarokban ő, a másikban felesége imá-

Új Élet archív

gyogyítathatom” meg. Miért jött feleséged előd díszes ruhában? Azért, hogy

Személyes emlékek egy elfeledett rabbiról

Kaposváron követlen 1965 előtt csak péntek esete volt istentisztelet. Közös rabbi volt a nagykanszai hitközséggel dr. Singer Ödön személyében.

A hitközség a világháború után szerveződött újjá. Ez a korábbi 3000 fő 10 százalékát jelentette, de volt talmud-tóra, közösségi széder. 1956-ig szombaton délelőtt is volt istentisztelet, de a hitközségből többen elhagyták a város és külföldre vagy Budapestre távoztak, ami általános volt Magyarországon a zsidók körében. Krausz rabbi is köztük volt.

Az 1864-ben épített zsinagógát a nagy nevű Baumhorn Lipót modernizálta. Édesanyám, Jellinek Olga még zsidó elemibe járt. Statikai problémára hivatkozva a hatalmas templomot később a Magyar Honvédsgég közreműködésével felrobbantották.

Péntek esténként a családunk közösen ment el az istentisztelekre. Emlékszem a néhány túlélőre, akik a nagy zsinagógában csak lézengtek. Nagyúnnepekkor többen voltak, mert a megyéből is jöttek hírek. Neunk, gyerekeknek is emlékezetes voltak a kidusok. Mi valamennyien talmud-tórára jártunk.

Négy évvel idősebb bátyám, Gyuri 1960-ban másodmagával bár micva lett dr. Singer Ödön rabbi-sága alatt.

1965. március 7-ről 8-ra virradó éjszaka költözünk a Frankel Leó útra, pontosan szembe a zsinagógával. Jellinek nagymamám kérése volt, hogy minél közelebb lakjunk a templomhoz. Így csak az úttest másik oldalára kellett átmenni.

Érdekes volt egy falusi általános iskola után egy jó nevű fiúiskolába kerülni a III. kerületi Lajos utcába. Az osztályba több nagyon jó képességű diájkárt, pl. a későbbi kereskedelmi miniszter, Csillag István. Engem az első órákon kihívta felelni történelemből, oroszból, de egrérészt a humán tantárgyakból én jó voltam, másrészt a nagybajomi iskola nem volt rosszabb a budapestinél.

Jöttek a péntek esték. A zsinagógában ismerek-

tem meg Geyer Artúr főrabbi úrral. A harmóniumon Lisznyai Mária játszott. Neológ zsinagóga lévén, volt kórus is. Kántorként Kálmán Tamás funkcionált.

Péntek esténként 20 férfi és kb. 20 nő járt. Szombaton kevesebben. Emlékszem, egyszer Seifert Gézánál főíték asszony azt mondta – mivel a templomba járók többsége idős férfi volt –, biztos abban, hogy minden lesznek olyan idős férfiak, akikből összejön a minjen.

Valóban, akkor mi, fiatalok kevesen jártunk rendszeresen. Emlékszem Donáth Istvánra, aki orvos lett, és Amerikába távozott.

1965 körül jártak 18 év körül fiatalok Geyer főrabbi úrhoz talmudtanításra. Mivel ők nem az én korosztályom voltak, én nem jártam, sőt nem is tudtam sajnos ezekről az alkalmakról.

Nagyúnnepekkor a zsinagóga megtelt. Mégis meglepetés volt számomra, amikor édesapám egyik rosszánakor azt mondta, a háború előtt a somogyi Nagybajomban is legalább ennyien összejöttek újévkor.

Közben a család összebarátkozott Geyer főrabbi úrral és nejével. Mivel a budapesti lakás drágább volt, mint a kaposvári házrészünk, szülein adóságba verték magukat. Az egyik szobát ki kellett adni az IBUSZ-nak.

Bognár elnök úr ezt tudta, és megkérte szülein, hogy péntek éjjel a főrabbi úr nálunk aludhasson, megkímélve a 70-nél lényegesen idősebb embert a gyaloglástól, mivel ő jó messze, a Rákóczi tért sarkán lakott.

Geyer főrabbi úr beszédei számomra fenomenálisak voltak. Péntekenként többnyire kéthetente prédikált. Nagyon ügyeltem arra, hogy ezen alkalmaikkor ott lehessék. Ő karizmatikus személyisége és remek szórák volt, retorikai készsége maximális. Ízes magyar nyelven, minden nap felkészülten szólt a hívekhez. Ezek az esték igazi élményt

jelentettek számomra. Mivel később is jártam, illetve járok zsinagógába, tisztá lelkismerettel, minden túlzás nélküli állítom, hogy ő volt az általam hallott legjobb szónok a magyarországi rabik közül.

Amikor pénteken belépett dr. Geyer Artúr (képünkön) a lakásunkba, a levegő is kicsérélődött körülöttem. Különösen nagymamáma tett nagy hatást.

Ha a főrabbi úr elutasította Abbáziába nyaralni, minden köldött képeslapot.

Tudtam, hogy a rabbiképzőben is dolgozik, de gyerekként ennek nem jártam utána.

Amikor 2009/10-ben az ORZSE-ra jártam, Babits tanár úr említette tudományos munkásságát, amiről én nem tudtam. Most olvastam az életrajzban, hogy Goldziher tanítvány volt, diplomamunkáját 1916-ban írta A Kalam hatása az irodalomra a góoni korszakban, Szaadja után címmel. Ezenkívül a háború után a rabbiképző könyvtárosaként soákatással is foglalkozott.

Geyer főrabbi temette nagymamámat 1969-ben, édesapám pedig 1974-ben. Nagymamáról úgy emlékezett meg, hogy ha a zsidóságban lennének szentek, Mama az lett volna. Ez távolról sem volt túlzás!

Geyer Artúrt 1976-ban temették Farkasréten. Úgy érzem, később méltatlanul megfeledkeztek róla.

Bátki János

A rabbi feladata, hogy tanítson!

Bemutatták Székesfehérvár új rabbiját

A Városházán tartott sajtótájékoztató keretében dr. Cser-Palkovics András polgármester mutatta be Darvas Istvánt, Székesfehérvár új rabbiját. Darvas István a zsidó hitközség tanítását, a hitelet fellendítését és a zsidó vallás népszerűsítését tűzte ki célul.

Fontos esemény ez a hitközség életében, hiszen Székesfehérváron már közel 70 éve nem volt rabbi. A történelmi események a helyi zsidóságot sem kímélik, a második világháború megtizedelte a helyi közösséget: 1944 júniusában Hirschler Pál rabbit Auschwitzba deportálták, a várkörúti neológ zsinagógát pedig bombatalálat érte, és 1946-ban elbontották, majd utolsó rabbiját 1956-ban vesztette el a hitközség. A székesfehérvári önkormányzat 2020-ban döntött úgy, hogy támogatja a városi hitközséget egy új rabbi foglalkoztatásában.

Dr. Cser-Palkovics András polgármester elmondása szerint a támogatás szándéka a 2020-as auschwitzi kegyeleti látogatáson fogalmazódott meg: „Ami történt, azt nem tudjuk meg nem történtetenni, de van felelősségeünk abban, hogyan tud növekményt lelkiszerelni értelmében egy közösséget, hiszen erős közösséget nélküli a város egésze sem elköpzelhető. Annak külön örülök, hogy István az a személyisége, aki ezt a szolgálatot és hiteletszervező tevékenységet itt végzi. Rövid ismeretségeünk alapján megállapíthattam róla, hogy pozitív gondolkodású ember, aki minden azt nézi, hogyan tudunk előre menni” – fogalmazott a polgármester.

Kiemelte továbbá, hogy az önkormányzat által nyújtott támogatás kizárolag a működéshez szükséges keretrendszer segítését jelenti: „Sem a közösséget minden napra életébe, sem a hiteletbe nem szóltunk és nem is fogunk belezsol-

Sajtótájékoztatón mutatták be a székesfehérvári hitközség új rabbiját, Darvas István

Fotó: Simon Erika

ni. A mi támogatásunk arról szól, hogy ennek a közösségnak helye és otthona van Székesfehérváron.”

Darvas István rabbi alá is támasztotta az őt felvezető pozitív gondolatokat. Mint elmondta, nagy elnökkal veti bele magát a munkába és a hiteletszervező tevékenysége. Egyik fő célkitűzésének a zsidó és nem zsidó emberek közötti kapcsolat elmélyítését jelölte meg: „Az a tapasztalatom, és nem csak Székesfehérváron, hogy időnként a zsidó közösségek elzárkóznak attól, hogy a nem zsidó embereknek megfelelő információkat adjon át a zsidó életről és közösségről. Az elsődleges feladataim az lesz, hogy a zsidó hitéletet megérősi és stabilabbá tegyük, de legalább annyira fontosnak tartom azt is, hogy hídszerepet tudunk betölteni Székesfehérváron belül a zsidó és nem zsidó közösségek között” – mondta Darvas István rabbi, majd hozzátette, a zsinagógák és az imaházak mindenki számára nyitva állnak, aki kíváncsi a zsidó vallásra. Előremutató a hitelet fellendülésének szempontjából, hogy a rabbi beszámolója szerint egyre több család és fiatal érdeklődik a vallás iránt.

Darvas István, a Székesfehérvári Zsidó Hitközség rabbija kételtenente a hétfélegében, valamint a zsidó közösségi jelentős ünnepéin és rendezvényein vesz majd részt. A hitközség programjainak és összejöveteleinek időpontját rendszeresen megtalálhatják a közösségi oldalukon.

Józsa Dávid /szekesfehervar.hu

Heisler András a pápával való találkozásairól

A Kereszteny-Zsidó Társaság főtitkárától felkérést kaptam arra, hogy zsidó vezetőkent számoljak be Ferenc pápával való találkozásairól. Tisztában vagyok azzal, hogy komoly teológusok között ülök, ezért világi emberként, szakmai diplomákkal a zsebemben egy könnyed, történetmesélős előadást terveztem – kértem, fogadják szeretettel.

Ferenc pápával háromszor találkoztam. Az elmúlt évtizedben két esetben a Vatikánban, s 2021-ben Budapesten. Mindhárom alkalom emlékezetes maradt számomra, és higgyék el nekem, egy zsidó vezetőnek is kivételes, kitüntető alkalom a világ legjelentősebb egyháznak vezetőjével való személyes találkozás.

2015-ben a Zsidó Világkongresszus delegációjával jártam a Vatikánban. Ferenc pápa magánlátogatáson fogadott bennünket. 96 éves, Auschwitzot is megjárt édesanyám azzal az intellektuummal engedett el ha-zról, hogy bocsüljön meg magamat, mert én leszek az első a családban, aki kezet foghat a katolikus egyház vezetőjével. Egy, a Vatikán protokolljához értő szakember egy-órás tájékoztatást adott arról, hogyan illik viselkedni a pápával. Megtanították nekünk, hogy Ferenc pápát nem illik átölelni, ne veregessük meg barátságosan a hátát, ne hangos-kodunk, és ne próbálunk a kezébe adni ajándékot, mert neki is csak két keze van, és a harmadikat már elejt-e, ezért van egy külön asztal mellette, ahová le tudjuk azokat tenni. Kü-lön izgalom volt a megszólítása. Ferenc pápát Szentatyaként kell szólí-tani, volt az első verdi – ami ugye a zsidó közösség tagjai számára nem megszokott, de mi minden tizenketten fegyelmezetten tudomásul vettük, ha ez a szokás, így fogunk cselekedni. A protokollfónok azonban el-mosolyodott, és kedvesen jelezte, hogy a Szentatyak megszólítás csupán a hivatalos pápai audiencián kötelező. Mi azonban magánlátoga-táson leszünk, ahol az egyház fejt Ferenc pápának, vagy akár Ferenc-nek is szólíthatjuk – a helló Franky-t azonban kéri, hogy mellőzzük.

Ilyen komoly ismeretek birtokában már magabiztosan várunk a találkozást, ami tartogatott meglepetést. Ferenc pápa megérkezett, majd sorban kezet fogott a delegáció tagjai-val. Pár mondatot mindenivel be-szélt a bemutatkozáskor, velem is, majd lépett a következő vendégezhez. Tartott ez egészen addig, míg a Zsi-dó Világkongresszus egy kedves mosolyú delegáltjához érkezett. Egy alacsony emberhez. S ott minden megtörtént, ami ellenkezője volt az egyórás kiképzésünknek. Ferenc pápa és a kis növészű hangs kiáltással öltekték át egymást, hossza-san lapogatták egymás hátát – mi, a többiek meg döbbenten álltunk a he-lyünkön. Majd mikor Ferenc pápa a protokollnak megfelelően továbbhaladt, odasomfordáltam hozzá, és megkérdeztem tőle, hogy mégis mi történt. Hát együtt focitzunk tiz éven át a Buenos Aires-i grunden – volt az argentín zsidókat képviselő delegált válasza.

Miért ezt az epizódot emelem ki a látogatásból? Miért nem Ferenc pápa felénk intézett, mély humánumról tanúskodó beszédét? Mert a negyvenöt perces találkozásunk talán legemberribb pillanatait idézi fel: mikor Ferenc pápa kiszakadt a vatikáni protokoll szigorú kereteiből, és a katolikus egyházfók egy nagyon emberei, sokak számára talán kevessé ismert arcával találkozhattunk.

A második találkozásunkra újra a Vatikánban került sor. Kisebb létszámu délegációval érkeztünk, így ma-ga a találkozás is meghittebb, köz-vetlenebb volt. Ferenc pápa leült kö-zénk, és kötetlenül lehetett tőle kér-

dejni. Az akkor kritikus migrációs helyzettel kapcsolatban tettek fel egy kérdést, amire aztán részletes választ kaptam. Hogy pontosan mi volt a kérdés és a válasz, az mára talán már érdektelen, de e találkozást követően úgy jöhettet el a Vatikánból, hogy nemcsak találkozhattam, nemcsak kezet foghattam, hanem „beszélgettem Ferenc pápával”. Egy Terézvárosban nevelkedett zsidó fiúnak, aki aztán 62 éves korában párbeszédet folytat a római pápával... ez örök elémény marad!

Harmadjára aztán Budapesten találkoztunk. Mondhatom, már jó ismerősként, de valójában inkább én ismertem meg őt azonnal, s úgy gondolom, ő kevésbé engem, vagy ha igen, akkor remekül eltitkolta. Vagy inkább „elpalástolta”. Ezt a találkozást a körfülvények, a budapesti helyszín és maga az esemény, a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus tette különlegessé. 2021-et megelőzően utoljára 1938-ban rendezték meg Budapesten az eucha-risztikus kongresszust. Az akkor politikai lékgör, a Magyarországon erősödő antiszemitaizmus, a kongresszus megnyitása napján megszavazott első zsidótörvény sötét emlékként maradt meg a magyar zsidóságban. Mégis, személyes meggyőződésem szerint az 1938-as és a 2021-es kongresszusok között a formai hasonlóságok ellenére sem szabad közpolitikai párhuzamot vonni. A két esemény közötti vízválasztó a II. Vatikáni Zsinat nyilatkozata. 1965. október 28-án, a II. Vatikáni Zsinat keretében adták ki a *Nostra aetate* kezdetű nyilatkozatot a katolikus egyház nem kereszteny vallásokkal való kapcsolatáról. A püspökök ebben első alkalommal deklarálták, hogy az egyház más vallási tradíciókban „nem utasít el semmit, ami igaz és szent”, egyben dialógusra és együttműködésre ösztönzi a katolikusokat a más vallású emberekkel. A dokumentum radikálisan átalakította az egyház és a zsidóság közötti kap-csolatot, elítélve az antiszemitaizmus minden formáját, és megerősítette, hogy a zsidókat nem lehet felelőssé tenni Krisztus szenvédéséért és ke-reeszthaláláért.

Mazsihisznél fontosnak tartottuk ezért, hogy valamelyen módon jelezzük a magyar társadalomnak ezt az alapvető különbösséget az 1938-as és a 2021-es események között: az eucharisztikus kongresszust megelőző este így a Dohány utcai zsinagóból egy zenei koncertré hívtak meg a kongresszus vendégeit. A tör-te-nelem során először ültek a zsinagóga padsoraiban a világ minden részéről érkező katolikus vallási vezetők. Több száz érsek és püspök volt a meghívottak között. Érkezett egy fekete bőrű érsek is, aki megörült annak, hogy franciául köszöntöm. Az afrikai érsek elmondta, hogy nemrég Izraelben járt, és mennyire

megszerette az országot, az ott élő embereket és dalaikat. Néhány körülöttünk álló aztán egy szürrealisnak tűnő, mégis valós jelenet tanúja lehetett. Kelet-Közép-Európa legnagyobb zsidó közösségeinek elnöke egy koromfekete katolikus érsekkel karon fogva, az „Osze sálon bimromáv, hu jássz sálon álenu”, azaz „Aki békét teremt a magasságban, Ó hozzon békét ránk” imátnékelve érkezett Európa legnagyobb zsina-góga-jába. Számomra ez a pillanat jól szimbolizálta a zsidó-kereszteny párbeszéd őszinteségének fontosságát.

Ferenc pápa a Hősök terén megrendezett zárómise előtt a Szépmű-vészeti Múzeumban fogadta előbb Magyarország állami vezetőit, majd egy teremmel odébb a Katolikus Püspöki Kar tagjait, majd egy ajtóval arrébb a nem katolikus egyházak képviselőit. A zsidó delegáció össze-állítását a bíboros úrral egyeztetve végeztük, és abban állapodtunk meg, hogy minden az öt, Magyarországon elismert zsidó felekezet egy-egy képviselőt delegál a találkozásra. Legnagyobb sajnálatunkra sem az EMIH, sem az ortodoxia (MAOIH) képviselője nem jelent meg az eseményen, az első sorban székeik üresen árválkodtak. Köszöntőbeszédet dr. Fröhlich Róbert országos főrabbinak kellett volna mondania, de súlyos betegsége miatt Radnóti Zoltán főrabbi köszöntötte Ferenc pápát. Nekem a magyar zsidók nevében kellett ajándékot átadnom. Egy ezüst törölovasó jádot (kezet), melyet ipar-művészeink egy gyönyörű kőbe applikáltak, és mindezt egy fantasztikus optikai fehér dobozban helyezték el. Atadáskor az ajándék szimbólum-rendszerét mondta el Ferenc pápának: „A törölovasó jád Mózes öt könyvét, mindenből vannásának szent iratát, a süttői mészék Jeruzsálemet, a katolikus és a zsidó vallás közös szent városát, a hófehér doboz pedig Ferenc pápa gondolati tisztaságát szimbolizálja.”

Egyik találkozásunk alkalmával Ferenc pápa arról beszélt, mikor a vi-lág számos táján keresztenyeket üldöznek vagy tömegesen gyilkolnak, ma a keresztenyeknek jut osztályré-szül az az üldözötés, melyet a zsi-dók már háromezer éve szenvednek. A keresztenyeknek – mondotta a pá-pa – ezért sem szabad soha elfelejt-e niük azokat a közös gyökereket, melyek összekötik a keresztenyeket a zsidósággal. Meggyőződésem szerint a Kereszteny-Zsidó Társaságban végzett munkánk pontosan a kö-zös gyökerek ápolását, egymás érté-keinek a tiszteletét jelentik. Ehhez a munkához gratulálok az abban részt vevőknek, és köszönöm a lehetőséget, hogy személyes élmé-nyemet megosztottam Önnökkel.

Elhangzott a Kereszteny-Zsidó Társaság ülésén

Valódi náci mozgalom csak szűk körben létezik, de igény van rá

„Örök dilemma, ha van egy 1000 fős szélsőjobboldali hőzöngő társa-ság, mit tegyünk. Ha elkezdünk rá reagálni, akkor indokolatlanul nagy súlyt adunk nekik, amire nem szolgáltak rá. Az a kérdés, hogy jóérzsé-sünk nevében szólaljunk-e föl ellenük, vagy inkább ne vegyük rólük tudomást. Én inkább arra hajlok, ne vegyünk róla tudomást.” Mind-ezt a Hírkliknek Síklaki István szociálpszichológus mondta, akit a Mi Hazánk és szímpatizáns pártjai, 13 szélsőjobboldali szervezet – mintegy 1000 ember – fáklyás, lovas felvonulásról kérdeztük.

– „A nemzeti összefogás seregszemeleje” elnevezésű rendezvényen a 65 éve elhungy Horthy Miklós volt kormányzóra emlékezve fáklyás, lovas felvonulást rendezett a szélsőjobboldali Mondhatjuk ezt félelemkeltő és a gyűlölködést erősítő demonstrációnak?

– Önmagában nem feltétlenül, de amennyire én ezeket a megnyilvánulásokat meg az egésznek a vizualitását ismerem, azt hiszem, hogy óhatatlanul félelmet kelt azokban, akik nem feltélenül értenek egyet ezzel a náci, szélsőjobboldos világgal. A szélsőjobb természeténél fogva agresszív, ennek megfelelően a fellépése is az. Egy agresszív fellépésű tömeg a maga vizuális megjelenésével akarva-akaratlanul is felelemlélt.

– Akkor is, ha csak 13 mini-szervezet összesen ezer embere volt ott? Igaz, ennyien évek óta folyamatosan ott vannak a minden más cím alatt megrendezett eseményen.

– Valószínűleg komolyabb hatást nem válthatan ki, az emberek többsége – úgy vélem – valószínűleg cir-kusznak nézi. Ami persze nem jelenti azt, hogy ne volna veszély, mert a direkt náci mozgalom ugyan viszonylag szűk körű, de igény van rá. Elszabadtulhat adott esetben. Az, hogy ez a minta folyamatosan ott van a levegőben, bizonyos értelemben tekinthető időzített bombának. Hogyha belátható időn belül nem lesz érezhető javulás a magyar társadalom különböző aspek-tusaiban, akkor ebből lehet súlyosabb és tömegesebb „összszörűlés”.

– Miért van még ennyi idő után is igény az ilyen szélsőjobbos eszmékre?

– Erre mindig volt és mindig van igény. Eleve nem a semmiből keletkezett az egész náci mozgalom. A szélsőséges nacionalizmus a nemzetállamok fölbukkanásával jelent meg, kicsit átmenetve a törzsi ellenségeskedést, se ethoszt nemzetállami szintre.

– De valójában nem az?

– Egyelőre – hála Istennek – nem az, és jó volna elérni, hogy ne is váljon azzá. A túlreagálás pont ellenkező hatást tud kiváltani.

Millei Ilona / Hírklikk

Mondom az igazat: bánom, hogy túléltem

Gergely Ágnes költővel, íróval, műfordítóval jelent meg a Litera.hu portálon egy inter-jú, amelyben a Kossuth-díjas alkotó megrendítő nyíltsgággal beszél a munkaszolgálatra elhurcolt és soha vissza nem tért édesapáról, Guttmann György újságíróról. Habár több mint hetven év eltelt a vészkarzat óta, Gergely Ágnes az interjúban az édesapáról ezt mondja: „a világban a legjobban szerettem, és nem tudom a hiányát kiheverni soha”.

A Litera.hu irodalmi portál A hónap szerzője rovatban most Gergely Ágnessel jelentettem meg egy interjút *Tudom, hogy van orangyalom, néha álmomban megjelenik* címmel, amelyet Nagy Gabriella és Szekeres Dóra készített. Az interjúban a 88 éves Kossuth-díjas költő, író, műfordító megrendítő nyíltsgággal vall a vészkarzban eltűnt édesapáról, Guttmann György újságíróról.

Mondom az igazat: bánom, hogy túléltem El kellett volna menni vele. A világban a legjobban szerettem, és nem tudom a hiányát kiheverni soha. Az, hogy nem tudom, hol halt meg és hogyan, borzasztó. Mi nem virágot szoktunk a sírra tenni, hanem egy kavicsot, annak jeléül, hogy itt voltam, gondoltam rád. Ere-detleg nem ezt jelentette, nem kavicsot helyeztek a sírra, hanem egy nagy követ, hogy elriasszák a vadállatokat. Sakálok, hiénák jöttek a sírokra... Szörnyű, méltatlan... Úgyhogy szeretnék én is egy kis kavicsot vagy egy szál virágot oda-tenni, de nincs hova. Elmentem különféle táborokba, voltam Mauthausenben két-szer is, Ebensee-ben, és jártam egy arany katedrálisban is, elmentem oda is, mert minden vallásnak – különösen a nem harciás vallásoknak – őszinte híve vagyok. De nem találtam sehol a nyomat. Ez valami borzasztó érzés, hogy egy ember elmege a semmibe, és lesz belőle semmi – mondja Gergely Ágnes.

A beszélgetésből kiderül, hogy a család 1945 után még évekig várta vissza az eltűnt édesapát. Gergely Ágnes erről így nyilatkozik: 4-5 évig mindenki várta vissza a szeretettét, tele voltak a vasútállomások. Hozzáztartozott az élethez. Ment valaki batyuval vagy kannával a hátán. Hova mész? Megye a vasútra. Most jön be a vonat. Megnézem a vonatablakot, ajtókat. Aztán hazajövök. Tudta, hogy nem jön senkije, mégis várta. Mert minden voltak csodák.

Hámánok Domonkos Miksa életében

Az Új Élet, a magyar zsidók (akkori néven izraeliták) lapja az 1955. júliusi számában sajátos sínkőavatásról számolt be (4. oldal, „Hírek” rovat).

Június 12-én avatták fel a rákoskeresztúri temetőben Domonkos Miksa (Vágvecsén, 1890 márciusában született), a Pesti Izraelita Hitközség 1945 és 1950 közötti főtitkárának sírkövét, aki egy évvel korábban, furcsa körülmények között hunyt el. Az avatásra a magyar zsidóság akkori csúcsevezetése is megjelent: Heves Lajos (1900–1965), a MIOK elnöke, Seifert Géza (1906–1976) elnökhangyeltes (és későbbi elnök 1966 és 1976 között), Steiner Marcell (1879?–1966), a Budapesti Izraelita Hitközség (BIH) Chevra Kadisa (betegégekkel és halottak méltó eltemetésével foglalkozó egylet) elnöke és dr. László Jenő főtitkár. Ábrahámsohn Manó (1886–1960) főkántor gyászéne után Rosenblum Manó (1903–1981) körzeti rabbi mondott beszédet, aki – ahogy az Új Élet fogalmazott – „meltatta a volt főtitkár érdemeit, párhuzamot vonva – héber neve Mordecháj volt – a bibliai Mordecháj és az ő cselekedetei között, mondván, hogy ő is Mordechájként küzdött a Hámánok ellen...” Ez a korban nagyon bátornak számító beszéd (melyet a lap eldugni igyekezett) púrimi történeten főszereplőit hívta segítségül Domonkos életének ábrázolásához. Eszter könyve (Megilát Eszter) szerint a perzsa Ahásvérus király korában (i. e. 5. század) a gonosz miniszter, Hámán el akarta pusztítani a zsidókat, mert Mordecháj (Eszter nagybátyja, nevelője) nem volt hajlandó meghajolni előtte. A perzsa király korábbi felesége – Vásti – elűzése után új királynőt kerest, és így akadt rá Eszterre. Végül Eszter és Mordecháj közbenjárására Hámán vesztett, és ő magát akasztották fel arra a fára, amelyet Mordechájnak szánt, s így a zsidók elpusztításának terve is kudarcoval vallott. Púrimkor ezt ünnepi a zsidóság, és Eszter könyvnek felolvására közen Hámán nevének elhangzásakor kerepeles és fújolás tölti be a zsinagógákat.

Említettük, hogy a Páva utcai körzeti rabbi szavai nagy bátorágról tanúskodtak, mert a púrimi történetet főhőséhez, Mordechájhoz hasonlított, sőt vele azonosított Domonkos Miksa nemcsak a náci és nyilasok ellen harcolt, de szembekerült a sztalinista/rákosista államhatalommal is. A rabbi teljesen világosan Hámánoknak nevezte a börtönbe juttatóit akkor, amikor ezek a politikusok – bár nemileg csökkent erővel – még hatalomban voltak. A tragédia és az avatás között sok idő nem telt el: ugyanis a budapesti gettó hőset, Domonkos 1953. március 5-én tartották le. Ugyanezen év november 13-án szabadult, majd 1954. február 25-én – jórészt a kínzások következében – hunyt el Budapesten.

Mordecháj alakja tehát adott, de el kell helyeznünk az időben és a térből a Hámánokat is. A sztálini orvos-pert mintázó tervezett budapesti cionista perek letartóztatási hullámára – az államapparátus egyes zsidó származású letartóztatottjain túlnyúlvára – már zsidó hitközségi vezetőket is elértek. A sztálini antcionista perhitelességehez ugyanis az is hozzájárult, hogy nemcsak zsidó származású káderek tucatját, de „zsidó zsidókat”, a zsidó intézményrendszer különféle szintjein működő funkcionáriusokat is vág alá kell helyezni. Így került sor Domonkos mellett Stöckler Lajos volt hitközségi elnök (1897–1960), dr. Benedek László, a Zsidókórház igazgató főorvosa, Csengery Leó (1887–1967), a debreceni zsidó hitközség elnöke, József András (1902–1969) volt hitközségi oktatási vezető, Benoschofsky Ilona (1913–1997), a Zsidó Világkongresszus magyarországi tagozatának főtisztviselője (a Zsidó Múzeum későbbi igazgatója és egyben későbbi

bi álambiztonsági informátor) és mások letartóztatására 1953 januárja és márciusa között.

A Stöckler és Domonkos érintő koncepciói tervezet középpontjában Gerő Ernő és Rákosi Mátyás (valószínűleg szovjet iniciatívat követő) azon elképzelse állt, hogy az 1944-es, a Szálasi-kormány működése utáni Zsidó Tanács (amit „alapítása” óta többször is átszerveztek) volt tagjaira rábizonysáks, hogy Gestapo-ügynökök, „szegyzs zsidók gyilkosai és amerikai imperialista kémek”, valamint Raoul Wallenberg vére is a kezükhez tapad. Persze „hivatalosan” az amerikaiak (Joint) számára végzett hírszerző tevékenységgel és „besúgással” elkövetett „háborús bűntettel” vádolták meg Domonkos. Természetesen a gyanú már korábban is élt vele szemben, hiszen az 1948. február 26-án keletkezett „Jelentés a baloldali jelenlétével a zsidó szervezetekben” című vizsgálati irat (MOL XXXIII-5-a/35/a.) szerint a hitközség elnöke, Stöckler Lajos tagja ugyan a Kommunista Pártnak, ám egyre inkább Domonkos Miksa ügyvezető befolyása alá kerül, „aki viszont Israel G. Jacobsonnak, a Joint amerikai igazgatójának az intencióit követi”.

Ám a Hámánok elleni harcnak volt egy korábbi szakasza is. Domonkos Miksa/Mordecháj első küzdelme ellenük akkor zajlott, amikor a zsidóellenes törvényi diszkriminációt gettósítás és deportálás követte. Domonkos – akit állítólag Eppler Sándor (1890–1942), a pesti neológ hitközség főtitkára kért meg, hogy dolgozzon náluk – 1944-ben, a nyilas hatalomátvétel után a budapesti Zsidó Tanács egyik vezetője volt, a Műszaki Osztály irányította, valamint kapcsolatba került Raoul Wallenberggel is. Fellépésének kulcsa a magyar katonai grandeury kinyilvánítása volt, amelyet alkalmas, határozott és bátor magyar tiszt szellővel elvé szabályosan sokkolta a vele szemben álló német vagy magyar katonai/férfikatonai erőket. Ehhez az kellett, hogy komoly katonai előélete legyen: dekorált magyar katonatiszt, az első világháborúban Piavénél harcolt és főhadnagy rangban szerelt le, már a húszas évek elején tartalékossá vált. 1935-ben Horthy Miklós soron kívül századossá léptette elő, fia, Domonkos István visszaemlékezése szerint teljes díszben vett részt a cassai bevonuláson. Első világháborús érdemeire való tekintettel rendelkezett a Ferenc József Rend lovagrendszérije (ezt 1916 és 1918 között érhette el, tekintve, hogy 1918 októberig adományozták), a Signum Laudis és a Koronás Arany Érdemkereszt (mindhárom hadiszalagon, kardokkal) kitüntetésekkel, és ezek alapján kormányzói mentessége is lehett, valamint rendfokozatát 1944-ben sem vonták vissza. Természetesen a zsidókat érintő állami rendelkezések (1939 és 1941) következtében aktív tiszttel nem lehetett, de 1935-ös elölépettése révén úgynevezett „emléklappal ellátott”, tulajdonképpen tartalékos százados lett. Az emléklapp kitüntetés is volt, hiszen ezek a tartalékos tisztek rendfokozatukat és egyenruhájukat a polgári életben is viselhették, leginkább ünnepélyes alkalmakkor. Természetesen mindezrel együtt zsidóként könnyen érhette volna a halál 1944–45-ben, ugyanakkor az, hogy századosi egyenruhában, magyar katonatiszt mivoltában, tehát teljesen legitim módon lépett fel a többi üldözött érdekelőben is, nagy tekintélyt kölcsönözött személyének és óriási hitelességi tőkét halmozott fel számára, melyet később kamatoztatni tudott.

Álambiztonsági iratokból jól tudjuk, hogy Domonkos a bőforrós, hercegrímás Mindszenty letartóztatásával sem értett egyet, valamint az állam és az izraelita felekezet közti

megállapodásról (főleg ami az oktatási pozíciókat illeti) sem volt jó véleménnyel, feladásnak tartotta. Ugyanakkor bár fellépett a náci és a nyilas ellen, és a kommunista rendszer is ellenégeset csinált belőle, személyisége bonyolultabb volt annál, mintsem hogy alakját pusztán antitotalitárius személyiséggé írjuk le. Egyes források szerint szociáldemokrata párttag volt, és a Hitközség főtitkáráként konfliktusba keveredett a cionistákkal. Azokkal, akikhez korábban erős kapcsok is fűztek, hiszen számtalan cionista (Keren Hajeszod társelnöke – 1948-ban) vagy procionista szervezet (a Jeruzsálemi Héber Egyetem Baráti Köré) vezetője vagy alapítójához volt. Hazafias magyar zsidóként és reálpolitikus hitközségi vezetőként ő írta az Új Élet „Lássunk tiszán” című vezérkörköt, mely 1949. február 3-án jelent meg (Új Élet, 1949. február 3., V. évf. 5. sz. 1–2. l.). A cikk egyértelműen fenyegető hangvételű volt, s figyelmeztette az emigrálni szándékozó zsidókat, hogy ne üljenek fel a kivándorlási tömeghisztiárának. Az írás arra is felhívta a figyelmet, hogy Izraelben sem biztos fedél, sem munkaalkalom nem várja a bevándorlókat. Az izraeli és a magyar kormány diplomáciai kapcsolatba lépett egytársa, s Magyarországon biztosítják a szabad vallásgyakorlást – írta Domonkos. Majd így folytatta: „A fejlődés új helyzetet teremtett az ismertetett előzmények következében valamennyi külföldről irányított párt és mozgalom kérésében is. Míg ezek működését az államhatalom teljes megértő lojalitással szemlélte Izrael saját országának megszületése előtt, most e mozgalmak már teljesen elvészették létjogosultságukat. A konzervenciát le kell venni!” (Uo., 2. l.) A magyar zsidók egy része azért került kóros izgalmi állapotba, mert felelőtlenn propaganda folyt. E mögött pedig a reakció áll, a „reakciós szlogen” a Magyar Népköztársaságot akarja diszkreditálni – így Domonkos. Nem tudni, hogy a cikk megírását a cionizmus iránti ellenzene vagy „csak” egyszerűen a kollektív túlélés, a megmaradás vágya motiválta, de nagy vihart kavart. A cikk miatt Stöckler Lajos hitközségi elnökök elhatárolódó nyilatkozatra akarták ravnenni eges cionista vezetők, és voltak olyanok is, akik rabbikus bíróság (bét din) előtt is akarták állítani Domonkosat. Ám ezekből végül semmi sem lett, hiszen a magyarországi cionista mozgalom a végőről élt. A cionista szövetség 1949. márciusi önfeloszlata (valójában állami nyomásra kikényszerített feloszlata) után többé Stöckler és Domonkos is vélték e lépés mögött és őket tették felelőssé a történetkéről, akik viszont a saját lelkismeretükkel nyugtathatták meg, hogy a magyar zsidóság, vagy ha úgy tetszik, az izraelita felekezet érdekében cselekedtek.

Ez a fajta reálpolitikai remény persze csalóka volt, hiszen hiába alkalmazkodtak a hitközségi vezetők, a sztalinista állam centralizálta és állambiztonsági eszközökkel is kontrollálta a felekezetet változtatott közösséggel életét. Továbbá hiába jött létre diplomáciai kapcsolat Magyarország és Izrael között és hiába kötötték bevándorlási és gazdasági egyezményeket, a rezsim már nagyon korán politikai pereket zűrdított egyes cionista vezetők nyakába, és bebörtönözött őket. Domonkosnak az 1940-es évek végén enyhén megszürkült renoméja pedig már korán helyreállt: a hitközségi hatalomból való 1950-es távozása, majd három évvel későbbi letartóztatása, megkínzása és korai halála ismét visszahelyezte őt abba a morális pozícióból, amelyben az igazság védelmében a Hámánokkal szembeni folyamatos küzdelemben Mordechájként harcolhatott.

Köszönöm szépen Bíró Ákos hadtörténész kisegítő megjegyzései.

*

Egy ismeretlen hős, aki a fiatal Vitray Tamás életét is megmentette

Egy ismeretlen magyar hős, aki 1944-ben többek között az akkor 11 éves Vitray Tamás életét is megmentette a nyilas rémuralom idején a kis gettóban található Csanády utcai házban. Ó Golopencza Illés, aki sokáig a fiának sem mesélte el, hogy sok zsidó származású ember köszönheti neki az életét, és akire Vitray később egy „szemüves, kopszodó, mesébe illő” bácsiként emlékezett. Egy izgalmas cikk a Nemzeti Emlékezet Bizottsága Facebook-oldaláról!

Golopencza Illés. Embermentő, aki sokáig a fiával tisztán tudta, hogy hősént viselkedett.

Fotó: Golopencza család

Golopencza Illés 1901. március 25-én született Budapesten. Román származású édesapja a legjelentősebb hazai hajózási társaságnál dolgozott, ez pedig az ő további életét is eldöntötte. Boldog volt, hogy kikötőmester lehetett, s akkor is, amikor 1939-ben, 38 évesen a Duna Szent István park előtti szakaszának lett a „főnöke”. Aztán kitört a második világháború. A kikötőmester addigi nyugodt élete is megváltozott. Elborzadva nézte, mit hoz ki az emberekből a háború, ám úgy érezte, kikötőmesterként semmit sem tehet. Aztán a történelem kihívás elő állította.

1944 őszén ugyanis légtalmai parancsnoknak nevezték ki a kis gettóban található Csanády utca 21. szám alatti házban. Még 1944 nyarán rendelték el, hogy a fővárosban élő zsidóknak sárga csillaggal megjelölt házakban kell elnölniük. A Csanády utca 21. számú épület kapujára is kiszögelték a hatágú sárga csillagot.

A ház maga volt a bárat. A bekötöztetett zsidó családok mindegyike egy

szobát kapott, szűk és kényeserű társbérletben éltek az emberek, akik nem tudhatták, mi vár rajuk. Ennek a háznak lett a légtalmai parancsnoka

Golopencza Illés, aki ekkor még egyedülálló férfi volt, imádta a hajózást és

a Dunát, ám egyszeriben belecsöppent a történelem sűrűjébe. Ó sem tudhatott a földi tervet, hogy valójában azért helyezték el csillagos házakba a zsidó embereket, hogy könnyebb legyen megszervezni a deportálásukat.

Aztán 1944 októberében a nyilasok puccsal átvették a hatalmat. Folyamatosan rettegésben tartották a csillagos házak lakóit. Azt sem lehetett tudni, hogy a napi, rendszeres razziáknak mi lesz a végük. Csak megalázák az embereket, vagy elhurcolják és a Dunába lövik. Abba a Dunába, ami addig Golopencza Illés számára boldogságot jelentette.

A férfi aztán cselekedett. Egyik nap, amikor a nyilasok a ház ajtaján dörömböltek és közölték vele, hogy elviszik a munkaképes felnőtt férfiakat, gondolkozás nélküli azt választja, már elvittek őket, majd faarrccal közölte, a házban már csak öregek és betegek maradtak. Így mentette meg sokak életét, akiket az óbudai téglagyárba, majd onnan a halálmenetbe vittek volna a nyilasok. Golopencza azt is engedélyezte a kiszolgáltatott lakóknak, hogy a kijárási tilalom ellenére elhagyhassák az épületet és megpróbálkozzanak külföldi nagykövetségeken túlélést jelentő menleveleket szerezni. Sokat kockázott. Az életét, hiszen ha csak egy emberről is kiderül, hogy az ő edényével hagyta el az épületet, elszámoltatták volna.

Egy nap aztán egy apró gyerek került a csillagos házba. Egy 11 éves fiúcska. Neufeld Tamásnak hívták, de mindenki csak Kisneufeldnek szólította. Neki nem sikerült külföldi menlevelet szerezni, így várható volt, hogy valamelyik razzia során elviszik a nyilasok. A később Vitray Tamás néven népszerű vált sportriporter önéletrajzi regényében is felidézte a megrázó történetet. Egyik nap ugyanis rendőrök és nyilas fegyveresek érkeztek.

A kis Vitray a hátsó lépcsőn oszt le a házparancsnokhoz, s közben halotta a nyilasok trappolását.

Golopencza egy pillanat alatt döntött. Vitray Tamást az egyetlen kereszteny család negyedik emeleti lakásához vitte, és szó nélkül átadta neki, ő pedig elbújtatták a részkető gyereket. A nyilasok aztán csegették az ajtón. Vitray az egyik szobában bújt el az ágy alatt, s úgy érezte, olyan hangosan ver a szíve, hogy ha bejönnek a helyiségbé, egyből megtámadják. A nyilasok végül házkutatás nélkül továbbmentek. Valószínűleg ennyin múlt a későbbi tévés élete...

Az élet amúgy is nagy rendező. Golopencza Illésre ugyanis a vészterhes hónapok alatt köszönt rá a szerelem. Történt, hogy a ház földsíntjén egy vöröskeresztes kórháztak is létrehoztak, részben azzal a szándékkal, hogy zsidó orvosok és nővérek is menedékre találjanak. Ott pillantotta meg a házparancsnok az egyik nővérét, Bajor Olgát. Első látásra beleszerzett, és később felesége is vette. A háború aztán véget ért. Golopencza Illés szerepére is megvizsgálták, például azt, mennyire támogatta a nyilas rémuralmat és a fasizmust. S ekkor léptek szíre a megmentett zsidó emberek. Százötven írták alá azt a levelet, amelyben megírták, hogyan védte meg az éleűket a nyilasokkal szemben a házparancsnok.

Amikor 1991-ben II. János Pál pápa hazánkba látogatott, a zuglói egyházi vezető köszöntötté őt lengyel nyelven

Kardos Péter rabbi: ötven éve hivatalban

Kardos Péter 1972 óta vezeti rabbiként a zuglói zsinagógát, így ma ő Magyarország egyetlen zsidó egyházi vezetője, aki ötven éve ugyanabban a közösségen tevékenykedik. Pedig a tavaly már 85. életévét is betöltő főrabbi nem is akart lelkei vezető lenni, eredetileg lengyel idegenvezető volt.

Kardos Péter ortodox (a vallást szigorúan gyakorló) zsidó családból származott. Korán megismerkedett a vallással, előbb a Kazinczy utcai zsinagóga gyerkekörusában, majd a Hunyadi téri és a Bethlen Gábor téri zsinagógák felnőttkörusában énekelte. Kitanulta a kántorságot, és a kispesti zsinagógában helyezkedett el. Mint mesélte, szombatonként sokszor kellett Kispestről a belvárosi otthonába hazagyalogolnia, amikor későbbi rabbitársával azt kellett bizonítania, hogy zsidó ember szombaton nem ül tömegközlekedési eszközre.

– A mi családunkban már az is szentségtörésnek számított, hogy én egy neológ (az ortodoxnál modernebb) rabbiképzőbe jártam. Mi nem mentünk a Dohány utcai zsinagóbába, mert ott szombatonként orgonán játszottak, nem jártunk a Rumbach Sebestyén utcai zsinagóbába, mert azt állítólag szombaton is építették – kezdte történetét Kardos Péter.

– Az 1956-os forradalom után találkoztam Scheiber Sándorral, aki tudta rólam, hogy kántorkodom, és megkérdezte, nem akarok-e rabbi lenni. Elmondta, az intézet teljesen kiürült, de ő hisz abban, hogy fel lehet támasztani az intézményt. Scheiber Sándor rendkívül szug-gesztív személyisége volt, egy született rabbi, aki belénk is át tudta plánálni a lelkesedését. Így történt, hogy

az ő rabbészélésére, illetve amiatt, mert féltem, hogy behívna katonának, jómagam és több civil zsidó fiatal részvételével újraindult a rabbiképzés Magyarországon. Így lett Kardos Péterből neológ rabbi. Igaz, nem 1963-ban, amikor elvégezte a rabbiképzőt, hanem majd tíz évvel később.

– Az IBUSZ-nál helyezkedtem el lengyel idegenvezetőként. Sokat kellett utaznom, nem egy családbarát állás volt. Amikor 1971-ben megszületett a lányom, döntenem kellett: családapa leszek, vagy maradok utazgató idegenvezető. Anyám rábbeszélésére végül visszamentem Scheiber Sándorhoz, és elmondtam neki, hogy most már kész vagyok a rabbiságra.

A lengyel nyelvtudásomnak később is hasznát vettem, amikor 1991-ben II. János Pál pápa először Magyarországra jött, és fogadta többek között a hitközségünk küldöttségét is. Én mondtam neki lengyelül a köszöntésünket – mondta büszkén az egyházi vezető.

Kardos Péter rabbiként először a kispesti hitközségnél helyezkedett el, majd egy évvel később egyházvezetői utasításra jött át Zuglóba.

– Félté érkeztem a kerületbe, mert 1967-ben szem- és fültanúja voltam a zuglói nyilaspernő. És bár a háború borzalmaiból magam is sok minden megállam, szörnyű volt végig-

Kardos Péter a Zuglói Emlékérmet és a díszpolgári címet is megkapta

Fotó: Balogh Róbert

hallgatni egyes szám első személyben azt a sok mocskot, amit Krózs Vilmos és társai elkövettek. Az 1944–1945-ös hónapokban a zuglói zsinagóga is helyszíne volt a kínzá-soknak és kivégzéseknek, nem csoda, hogy remegő térdékkel léptem át a kaput.

A Kardos család több tagja is a holokauszt áldozata volt. A nagyszüleit és távolabbi rokonait a Városmajorban Kun páter hírhedt bandája végezte ki, édesapját az osztrák-magyar határon lőttek le, édesanyja pedig csak úgy élte túl a háborút, hogy megszökött a munkaszolgálatból.

– A Kertész utcai csillagos házból édesanyjámmal és a nővéremmel átköltözöttünk a Tátra utcai védett házba – emlékezett vissza Kardos Péter. – Ez azonban a nyilasokat nem nagyon érdekelte. Egyszer jöttek, mindenkit letereltek az utcára, a lakásajtókat nyitva kellett hagyni, hogy könnyebben kirámolhassák az otthonainkat, levíttek minket a Duná-partra, négyes sorokba állítottak.

Ekkor jött egy autó, mondta valamit a nyilasok vezetőjének, aki utána dühödten kiparancsolta a sorból a gyermekeseket, így minket is. Visszavittek a Tátra utcába, ott hallottuk meg a sortüzet a Duna-part felől.

Kardos rabbi már ötven éve vezeti a zuglói zsinagógát, a kerületi önkormányzattól előbb a Zuglói Emlékérmet, majd a díszpolgári elismerést is átvehette. Az ötven év alatt megtapasztalhatta, milyen volt, amikor rendőrök őrizték a Thököly úti zsinagógát (a két szomszédos kocsmahandabandázó közönsége miatt), de azt is, hogy egy zsinagóbában is lehet kulturális rendezvényeket, dzsesszkonzerteket, filmvitítéseket, „standup” előadásokat tartani.

Megélté, hogy a nyolcvanas években betörtek, a kilencvenes években belőttek a zsinagóbába (azóta van golyóálló üveg az összes ablakon), és részese volt a 2016-os tűzvésznek, majd az azt követő felújításnak.

– Amikor zuglói rabbi lettem, még az is ritkaságnak számított, ha valaki öt évet töltött egy helyen. Úgy gon-

dolom, az én ötven évemnek az oka részben a horoszkópom (Bika), amely nem engedte, hogy váltsak, részben az élıhetlenségem, azaz sosem tudtam és sosem akartam eladni magamat (Kardos Péter Bécsből és Göteborgból is visszatért Budapestre). Amit elértem, azt tényleg csak magamnak köszönhettem – mondta záráskeppen a Mazsihisz által kiadt Új Élet című újság immár harmadik éve hivatalban lévő főszervezőjére.

Kardos Péter és Eckstein Judit 1966-ban kötött házasságban

Az egykori idegenvezető Scheiber Sándor rabbészélésére ment rabbiképzőbe

Púrim tabló 1980-ból

Feleségével és fiával, Lászlóval, aki szintén kántorkodik

A felújított Thököly úti zsinagóga felszentelése a 2016-os tűzvész után
Fotó: Balogh Róbert

Bihari Andor kántor, Kardos Péter rabbi és lánya, Ágnes
Fotók: Családi archívum

1974-ben feleségével Zakopanéban

IZRAELI

Az őrulet lett a 2021-es év szava

A tirlul (őrulet, őrültség) a chiszun (oltás) és a tásnit (mutáció) szavakat utasította maga mögé a Héber Nyelvi Akadémia szavazásán.

Az izraeli Héber Nyelvi Akadémia a héber nyelv napján hozta nyilvánosságra a 2021-es év szavát, amelyet több ezer izraeli szavazott meg. Ez pedig nem más lett, mint a tirlul, ami magyarul nagyjából annyit jelent: őrulet, őrült-ség – írja a Kibic.

A szavazók kilenc megadott szóból választottak, ezek közül a tirlul 32 százalékkal lett első. A második helyen 17 százalékkal a chiszun, vagyis az oltás végzett, míg a harmadik helyezett tásnit (mutáció) a szavazatok 12 százalékát kapta meg.

A Nyelvi Akadémia az eredményhirdetéshez azt is hozzáttette, hogy tirlul szó a szlengből érkezett az általános beszélt nyelvbe. Korábban a szétszórt vagy esztét vesztett emberekre használták a trálála kifejezést, miközben sokszor a mutatóújjat a nálunk is ismert módon a halántéknak tartva forgatták.

Bringa Tel-Avivban

Normális kerékpáros ember Tel-Aviban mikor decemberben megjönnek az esők, leteszi a bringát, és púrimig elő sem veszi. Én a 40 fokkal vagyok ugyanígy, de ilyenkor, a téli hideghuhanyokban, szívesen biciklizek. De nosztalgiazzanak csak a nyári bringások!

Puhatestűként az Allenby dzsungelében

A puhatestű kifejezés a pesti taxis szlengben született, és velem alijázott Izraelbe. Pontos körülírása a városi közlekedés azon szereplőinek, akiket nem véd a gépjármű páncélja. Az egyszerű gyalogostól a motorosokon vágatotkig terjed ez a törzs. Saját evolúcióm során a kerékpárosok alfajáig tudtam emelkedni. Egy falusi utcáskában ez az alfaj biztonságban tudhatja magát természetes ellenség híján, de Tel-Aviv más. Itt közelkedni élet-halál harc. Az első

alkalommal, mikor kimerészkezem bringával az Allenby dzsungelébe, a buszok tűntek a legveszedelmesebb fenevadaknak, de hamar rájöttem, hogy ezek a hatalmas jóságok lomhán falják csak a métereket, és nem dudálják le az útról a puhatestűt. Az irányváltást pedig kis lámpácskák villogettással teszik szórakoztatónak: indexelnek. Ezt a szokást a dzsungel többi faja nemigen ismeri. Ezek a járművek komolyabb veszélyt jelentenek, mint a cammogó óriások.

De a csúcsragadozók a taxik

A buszokat kerülgető hivatásosok ismerik a közlekedési szabályokat. Valamikor régen be lettek mutatva egymásnak, de nincsenek már napi kapcsolatban. Csak a dzsungel törvénnye érvényes: valahogy haladni!

Ha egy kerekeken guruló puhatestű kerül előjük – mint most én –, fenyegetően egy-két centiméterre megközelítik. De a halálfelelem indokolatlan, nem bántanak. Ók a megállóba félreguruló busz sávjára pályáznak. Amikor az szabaddá válik, támadnak. A puhatestűnek ilyenkor el kell tűnnie előlük!

Gáz! Aztán besorolnak a következő busz mögé, és lesben állva – inkább gurulva – várják a következő leteríthető 15 métert.

Mezei autós nem szívesen téved a dugó óráiban az Allenbyre. Ha mégis, ő az igazi veszél a puhatestűre, mert nincs a reflexeiben az öserdő ritmus. Ezek nem tudják, hogy mikor odatéphetnének a váratlanul felszabaduló sávra, akkor lehet, hogy egy roller megelőzi őket balról, ahonnan semmi nem jöhetne normális esetben. A hirtelen pánik rosszabb, mint folyton kihegyezett érzékekkel rettegni. Én, a puhatestű meg különösen nem lazíthatok, ha nem akarom, hogy körlétrajzoljanak.

A dzsungelben a túlélésért folytatott harcban nagyon fontos a helyismeret. En is jól hasznosítom a gyalog-puhatestű koromban szerzett tudást: melyik busz mikor fog megállni, melyik lámpánál fog elkanyarodni.

Ez szinte tervezhetővé teszi az Allenby bicikliszt.

A legfelettebb alfajunk a motoros futár

Impozáns egyenruhájukban cikáznak a szörnyek között, fitnyet hányva minden veszélyre. Ők nagyon ismerik az Allenbyt. Nem érheti őket meglepetés. A közlekedési szabályokkal nincsenek még köszönővízszonyban sem, de a pizza nem hűlhet ki.

De a legkomolyabb veszély, ha a gyáva bringás felmerészkezik a járdára. Ez elvben 200 sérülést büntethető gaztett, de nem ismerek olyat, aki ismerne megbüntetett kerekező puhatestűt. A járdán nyüzsgő gyalogállomány váratlanul változtatja a helyét. Kiismerhetetlenül. Én egyszer merészkeztem oda, de vissza is menekületem a biztonsággal kecsegtető autócsordák közé. Hazaértem!

Álmomban gyakran látom magam a cirkuszporondon, ahogy körbe száguldó rollersek terelek csinos alakzatokban, az autóbuszaim karikákon ugrálnak át, és a szám végen egy taxi torkába dugom a fejem. Silló Sándor

SZÍNES

Izraelben 165.800 holokausztúlélő él, míg Magyarországon már csak pár ezer

Egy nappal a holokauszt nemzetközi emléknapja előtt, mely az auschwitzi koncentrációs tábor felszabadításának napját jelöli, Izrael közzétette a még életben lévő holokausztúlélőkről készített statisztikáit. A Társadalmi Esélyegyenlőségi Minisztérium adatai szerint Izrael 165.800 holokausztúlélőnek ad otthont.

Az izraeli állami szervek túlélőként határoznak meg mindenkit, aki „ki volt téve” a náci rezsimnek, beleértve azokat is, akik a náci Németország által meghódított vagy 1933–1945 között közvetlen náci befolyás alatt álló országokban éltek, valamint azokat, akik a nácik miatt menekültek el e területekről.

A túlélők körülbelül 60%-a nő. A túlélők mindegyike 75 év fölötti, kb. 19%-uk 90 éves vagy idősebb, 950 pedig már betöltötte legalább a 100. életévét.

A túlélők közel kétharmada, azaz 64%-a Európából származik. Ebből 59.900 a volt Szovjetunióban, 19.100 Romániában, 8900 Lengyelországban, 4500 Bulgáriában, 2400 Magyarországon és 2300 Németországban született. A másik 36 százalék Ázsiából és Észak-Afrikából vándorolt be, 30.600-an Algériában és Tunéziában születtek, 18 ezren pedig az iraki fővárosból, Bagdadból származnak.

A túlélők körülbelül 40 százaléka 1951-ig alijázott, és több mint harmaduk az 1990-es évek bevándorlási hullámával érkezett a volt Szovjetunióból.

Az elmúlt évben 15.324 túlélő halt meg, naponta átlagosan 42, sokan közülük a koronavírus-járvány áldozatai.

A miniszterium arról is beszámolt, hogy 2021-ben az állam mintegy 4,1 milliárd sékelt (412 milliárd Ft) utalt át a túlélőknek. Körülbelül 50.800

túlélő részesült 2554 sékel (256 ezer Ft) és 6412 sékel (644 ezer Ft) köztölti havi ellátásban. 15.500 alacsony jövedelmű túlélő részesült 11.729 sékelig (1,2 millió Ft) emelt havi ellátásban. További 111.600 kedvezményezett kapott 6500 sékelles (653 ezer Ft) éves támogatást. Azt is közölték, hogy 3400 túlélő, aki külföldről részesült ellátásban, háromhavonta további 2538 sékel (255 ezer Ft) támogatást kapott.

A miniszterium a közvetlen segélyekben kívül 18 ezer holokausztúlélő özvegyének is fizetett havi juttatást.

Ezenkívül teljes egészében fedezte az egészségügyi ellátást és az apolási szolgáltatásokat több mint 1,34 milliárd sékél (134,4 milliárd Ft) költséggel.

A miniszterium az elmúlt évben 3.615.928 sékelt (363 milliárd Ft) hagyott jóvá a holokausztmegemlékezési kezdeményezékre.

Járái Lápid külügyminiszter Ausztriába repült, hogy részt vegyen a mauthauseni koncentrációs táborban a holokauszt nemzetközi emléknapja alkalmából tartott rendezvényen, melyen jelen volt Karl Nehammer osztrák kancellár, Alexander Schallenberg külügyminiszter, Gerhard Karner belügyminiszter, valamint az ausztriai zsidó közössége vezetői.

Lápid miniszter a nap folyamán részt vett az új bécsi holokauszt-emlékműnél rendezett „We Remember” ünnepségen is Alexander Van der Bellen osztrák elnökkel, a kancellárral, pártvezetőkkel és az osztrák parlament képviselőivel együtt. Lápid küldöttsége csatlakozott Aliza Bin-Noun nagykövet, a Külügyminiszterium európai főigazgató-helyettese, aki korábban Párizsban és Budapesten szolgált.

Közel félmillió új fával hűtenék a városokat

Sokkal több fát ültetnek, hogy csökkentsék a hőmérséklet és az éghajlatváltozás negatív hatásait. Ezenkívül a faültetéssel az egészsé-

Országos felmérés: életminőség szempontjából Jeruzsálem sereghajtó

Az izraeli Központi Statisztikai Hivatal (CBS) szerint az ország 16 legnagyobb városa közül Jeruzsálemben a legrosszabb az életminőség.

Kfár Szábá, ahol több mint 110.400 zsidó lakik, összességében a legmagasabb pontszámot érte el a vizsgált 51 város közül.

A Ynet beszámolója szerint a CBS értékelte a várható élettartamot, a lakás-sűrűséget, a terület tisztaságával való elégedettséget, a parkokkal és zöldterületekkel való elégedettséget, valamint a lakókörnyezet iránti általános bizalmat.

Tel-Aviv, Izrael második legnépesebb városa és a világ legdrágább metropolisza a hatodik helyen végzett.

Az átlagon felüli városok közé tartozott még Rehovot, Rámát Gán, Rison Lecon és a déli város, Beér-Sevá. Holon és Petáh Tikvá, valamint az észak-izraeli Haifa átlagos városnak számít a rangsorolás szerint, átlag alatti kategória került azonban Bét Semes, Jeruzsálem, Ásdod, Bné Brák és Bát Jám.

Jeruzsálem életminősége a munkanélküliségi ráta, a szomszedsággal, valamint a gazdasági helyzettel való elégedettség és a számítógépekhez való hozzáférés miatt lett leponrozva.

gesebb életmódra is felhívják a figyelmet.

Mindenki tudja, aki valaha megpróbált végigmenni Izrael forró utcáin a rekenő nyári hőség idején, hogy nem egyszerű megúszni a sétát napszúrás nélkül. Most viszont egy új terv készül annak érdekében, hogy ez megváltozon.

A kormány ugyanis elfogadta azt a nemzeti tervet, amely szerint a következő két évtizedben mintegy 450.000 fát ültetnek el a városokban a klímaváltozás elleni küzdelem és az utcák lehűtése érdekében.

A fákat csaknem 3200 km hosszan ültetik el 100 helyi önkormányzat területén, így 2040-re várhothon a legforgalmasabb gyalogosjárdák 70%-a árnyékos lesz, írja a Jiszráel Hajom nyomán a Kibic.

„Izrael kormánya az egyik legfontosabb feladatának tekinti a klímaváltozás megállítását, és ehhez nagymértékben járulnak hozzá a városi faültetések” – közelte honlapján a környezetvédelmi miniszterium.

„Ez a hatalmas telepítési művelet javítja az emberek hőérzetét a városi területeken, elősegíti a gyaloglást és az egészségesebb életmódot, jelentősen csökkenti a hőszigeteket, és hozzájárul a klímaváltozás és a városi szenyennevezés egyéb negatív következményeinak mérsékléséhez” – tette hozzá a tárca.

A tervezek szerint feltérképezik a meglévő faáramk-lefedettséget, forrást teremtenek a városi erdőgazdálkodási beruházásokhoz, valamint aktualizálják a zöldépítési szabványokat az új fák ültetéséhez és a meglévők megőrzéséhez.

Az illetékes miniszterium több évre szóló, 700 millió dolláros programot dolgoznak ki, amelyet a 2023–2024-es költségvetési tárlyálosok részeként bocsátanak a kormány elé.

Államalapító, álmodozó, kalandor?

Az Amerikai Egyesült Államok nagy kiterjedésű területén létrejövő zsidó kolónia, egyfajta enklávé létrehozását tűzte ki célul a 19. század húszas éveiben Mordecai M. Noah. Elképzélésével megelőzte a cionizmus korát.

Mordecai Manuel Noah 1875. július 14-én született Philadelphiaban, abban a városban, ahol a következő évben aláírták az Amerikai Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatát, kirobbantva a függetlenségi háborút. Így már gyermekkorában nagy idők szemtanúja lehetett.

Apjáról, Noah Manuéről kevés ismerettel bírunk, csupán nyugtalan élelmódjáról tudunk és arról, hogy fia korán elvezítette.

Anyja, Mendez Machado Rebekka, portugál származású volt, kikeresztelekedett marranó felmenőkkel. (A marranók az Ibériafélszigeten élő szefárd zsidók voltak, akik az üldözések hatására kitértek, de jelentős részük titokban megtartotta hitét.) Ősei az inkvizició elől hajóval Lisszabonból Londonba menekültek. Rebekka már Noah ifjúsága idején elhunyt.

Szülei után szerető nagyapja nevelte fel, aki kézműves foglalkozást szánt neki, így képfaragó és aranyozó mesterhez került tanoncként. Azonban szellemi képességeit és a kultúra iránti igényét ezen szakma nem elégítette ki. Már fiatalon érdekelte a színházi világ. Mindemellett életét az újságírói pálya határozta meg. 1810-ben a dél-karolinai Charlestonba költözött, ahol egy politikai lap szerkesztője lett, de a zsidó tanulmányok és a drámafrás is vonzották.

Lelkesedett zsidó mivolta iránt is, amely különböző zsidó kultúrák és kulturális szokások megismerésére ösztönözött. Újságíróként felhívta magára Madison elnök figyelmét, aki tuniszi konzullá nevezte ki 1813-ban. Több hónapnyi angol hadifogság után fogalta el hivatalát. A komoly poszt elnyerésekor az a cél is motiválta, hogy megismerje a jelenlegi számú észak-afrikai zsidóság életét, kultúráját. Az 1813–15 közötti utazásairól, kalandjairól 1819-ben könyvet adott ki. Algírban amerikai állampolgárokat tartottak fogva, akiknek kiszabadításakor egy váltó-ügyletbe keveredett, ezért hamarosan leváltották.

Hazájába visszatérve New Yorkban telepedett le, ahol a National Advocate című napilapnak lett a

főszervezője, de mellette ismétlően drámaíróként is tevékenykedett. Egyre növekvő befolyását jelezte, hogy 1822-ben New York sheriffje lett. Részt vett a város alkotmányának kidolgozásában, képviselői tisztséget is betöltött, majd kikötői felügyelőnek választották.

A zsidóság életében is jeles szereppel bírt. Az 1818-ban megnyílt új New York-i zsinagógában ő mondta az avatóbeszédet, amelyet nyomtatott változatban Thomas Jefferson, James Madison és John Adams ré-

szére is elküldött. Adams azt nyilatkozta, ennél szabadelvűbb és szebb beszédet még sohasem olvasott.

Iszrael létrehozásának eszméje már fiatalkora óta élt lelkében és gondolataiban, de beszéde után hét évvel, 1825-ben vágott bele tervei megvalósításába. Megvásárolta a Niagara folyó New York és Kanada közötti szakaszán lévő Grand Island szigetet, amely tizenhárom mérföld hosszú és öt mérföld széles kiterjedésű terület volt. Egyfajta menedékhez készített el: ide tervezte minden üldözöttétsben elő zsidó befogadását.

Annyira komolyan vette eszméjét, hogy a világ zsidóságához proklamációt idézett. Ebben először pozíciót sorolta fel és önmagát Isten kegyelméből vezérnek és bírókak titulálta ebben az új Izraelben. Kinyilatkozatta, hogy ezen menedékhez a sokat szenvedett zsidóságra beke, boldogság és vigasztalás vár. Legfőképpen azonban biztonságot ígérte vagyoni és vallási tekintetben, valamint segélyforrásokban bőkezű

és termékeny talajú országot. Saját kormányzattal bíró polgári társadalom idejára jelent meg Noah elközelésében.

A proklamációban minden rabbit, zsidó előljárót, értelmiségit felszólított, hogy tervezet széles körben ismertessék. Főként a fiatalok és a vállalkozó kedvűek kiváendorlását ösztönözte.

Vallási szabályokat is meghirdette: megtiltotta a többnejűséget, a házasságot a megfelelő kor elérése és az ország nyelvénék elsajátítása előtt. Előírta, hogy az imák héberül, még a szónoklatok az ország nyelvén hangozzanak el. A kormány megszervezése, az emigránsok segítése, mezőgazdasági eszközvásárlások és még sok egyéb érdekében a világ összes zsidó személyétől fejadó (három ezüst sékel vagy egy spanyol tallér) beszedését tervezte. Nézetei népszerűsítésséhez kiszemelte számos európai ország főrabbiát, illetve ismertebb zsidó személyeket (pl. dr. Leopold Zunz, Eduard Gans stb.).

Magát az új zsidó állam vezetőjeként, régenseként képzelt el. 1825. szeptember 15-én Buffalon ünnepélyes keretek között, jelentős számú közönség jelenlétében proklamálta Ararát megalakulását. Több amerikai lap köszölt róla beszámolót, és üdvözöltek az új zsidó államot.

Azonban a buffalói esemény ezen utópisztikus állam kezdete és vége is volt egyszerre. A zsidóság vezető köreiből sok rabbi tiltakozott. Terve eleve kudarcra ítéltetett? Megelőzte korát? Nem számolt a nemzetközi politikai erőviszonyokkal? Álmacsupán utópisztikus elközpélés volt?

Mindenestre részről már 1825-ben, a későbbi korokat megelőzve felsejlett egy zsidó állam létrehozásának gondolata. Elközpéléseit sosem feledte, hiszen 1845-ben a zsidó állam helyreállításának tervről írt monografiát. Noah sosem lépett be a sziget területére.

Ezután továbbra is újságíróként tevékenykedett, mély érzékenységgel zsidó hitsorosai iránt, miközben a New York-i jótékonysági társaságnak is elnöke volt. Élelművét azonban beárnyékolta, hogy Noah az amerikai rabszolgás szószólója is volt, aki a rabszolgák felszabadítását az ország biztonságára nézve veszélyesnek tartotta. 1851. március 22-én, New Yorkban hunyt el ezen kalandos életű, de a zsidóság irányában teljes szívéből elkötelezett férfin.

Albert Iván

Emlékezés Grünhut Henrik vallástanárra

Debrecen holokauszt után született ifjúsága még emlékezik Grünhut Henrik vallás- és hittanárrára, hiszen vasáronként 10 órakor a Püspöki Palotában lévő lakásán nagy asztalát 20-an is körülvettek. Ma is örööm emlékezni rá, mennyire összetartott a fiatalok. Abban az időben a másik találkozók Katz Ernő főkántornál voltak, aki a zsinagóga számára egy fiúkból álló ifjúsági kórust hozott létre.

De a fiatalok foglalkozott Stern tanító is és dr. Almási Miksné, aki az irodalmi színpadot működtette. Emlékük máig áldott.

Grünhut Henrik tűlélte a borzalmakat, de súlyos fizületi bántalmakkal szabadult, lakáshoz köött lett, végül tolókocsira szorult, de a tanításba, az Istenbe vetett hitét ez nem rendítette meg. Mindig visszaemlékezett a cionista mozgalomban betöltött aktív szerepére, és sokat járt Bécsbe. Fiának utónevét Herzl Tivadar tiszteletére adta. Sok fiatal köszönheti neki, hogy az egykori Paleszinába kikerült, s ezekkel éveken át levelezett. De mint Herzl Tivadar, soha nem jutott el az Igéret földjére. Sokszor elővette régi fotót, melyeken a zsidó állam megállódójának bécsei temetésén készített 1904-ben, s ilyenkor egy-egy könnycsipp es elhagyta szemét. Büszke volt rá, hogy a búcsúztatásra külön is meghívották.

Eveken át ingyen tanította lakásában a fiatalokat, akiknek Márta leánya néha süteménnyel is kedveskedett. Felesége halála megrendítette, mert ő így lakáshoz, kerekesszékhez kötve kiszolgáltatottságát még jobban érezte. Unokáit imádta, s egyetlen péntek estét nem hagyott volna ki, hogy megáldhassa őket. Napközben a tórát olvasgatta, miközben a rádió koncertjeit hallgatta. A Református Kollégiumból sokan látogatták, és ő mindig szeretettel fogadta őket.

Nyolcvanéves volt, amikor visszaadta lelkét Teremtőjének. Emléke a debreceni zsidóságban, egykor tanítványainak leszármazottaiban örökre él. Ezt jelzi, hogy sírján a kavicsok egyre szaporodnak.

Halmos Sándor

100 éve lajstromozott ügyeink

Valóban nem felejt az én kedvesem. Mármint a Piroskának becézett laptop és a benne (is) uralkodó, információ- és adatéhes internet. Nem felejtji, amit egyszer felkínáltak néki és őkelme bekebelezte. Így segíti az emlékezést, a régimű ügyes-bajos dolgainak megismerését.

A múlt században műköött az Országos Izraelita Iroda. Láss csodát, nem kell levéltárban kutatni, itthon, az íróasztalnál olvasható például az e szervezetnél használt iktatókönyv. Ennek rovatát (a beiktatott frás téma, köldöje, elintézés módja stb.) precízen, jól olvasható kézirásal töltötte ki az ezzel megbízott.

Olvastam az 1922-es év februárjá-

ban rögzített bejegyzéseket, amelyekből kiderül, mi mindenrel foglalkozott az Iroda. Nyilván nemcsak ezekkel az írásban érkezettekkel, hanem szóban, tárgyalásokon megismert ügyekkel is volt még dolga a „menedzsmentnek”.

Lássuk a lajstromkönyv szerinti ügyeket:

– a budafoki, a szentendrei, a jászberényi hitközség rabbija „államsegélyben való részesedés tárgyában” írt kérelmet,

– családi pótékony és/vagy drága-sági segélyt igényelt például a mágocsi, a hahói, a kőszegi rabbi és egy rabbi özvegye,

(Más forrásban rátétem, hogy akkoriban a drágasági segélyt a száguldó áremelkedés enyhítésére lehetett folyósítani.)

– olyan bejegyzések is voltak, amelyek címe arra utalt, hogy a valás- és közoktatásügyi miniszterium segély utalványozásáról küldött értesítést,

– az Iroda szükségleteinek fedezésére „felveszünk 25.000 koronát”. A kifizetés dátuma: február 10.

– vidéki hitközségek 1921-es zárszámadási tájékoztatókat és/vagy alapszabály-módosítási iratokat küldtek,

– két rabbit felmentett az iroda békelyegilleték lerovására alól (nincs részletezve, hogy milyen ügyben),

– hitoktatói állásra pályázónak felszólítást küldtek, mert a képzettséget még nem igazolta,

– ugyancsak hiánypótlást kér a hivatal az egri rabbitlől, mert a családi pótékony iránti kérelméhez szükség lenne a házasságkötés igazolására is,

– több bejegyzés utal olyan banki iratokra, amelyek az ún. Ferenc József Alappal foglalkozó adatközlésre utalnak. (Más helyen találtam arra adatot, hogy egy bizonyos Ferenc József alapítvány 1860-tól 1921-ig műköött, talán ez volt az?)

Visszatérve a nem felejtéshez: a papíralapú, kékásos egykor iktatókönyvek, lajstromok sem felejtenek, ha kezelőjük, gazdájuk megőrizhetik,

Politzer Tamás

Az elfeledett iszlámkutató

A szerző, Halmos Sándor nyugalmazott egyetemi docens, előrehaladt kora ellenére aktív. A koronavírus alaposan meggyötörte, mégis kifogyhatatlan energiával, szinte futószalagon alkotja könyveit. Alig néhány hónapja írtam ismertetőket az erdélyi zsidóság történetét feldolgozó könyvről, illetve több mint nyolcszáz oldalas önéletrajzi gyűjteményről. Életműve újabban, igaz, most vékonykább könyvvel gazdagodott. Érdekes, figyelemfelkeltő dolgozattal jelentkezett. Témája az iszlám, annak magyarországi elterjedése, és e vallás egyik méltatlannak elfeledett kutatója, Goldziher Ignác. Munkájának címe: *Emlékkönyv egy magyar tudós és az iszlám tudomány dr. Goldziher Ignác (1850–1921) halálának 100 évfordulójára alkalmából*.

Életünkben a mai napig jelen van az iszlám, üzenetivel, képviselőivel. A modern kori népvándorlásban, a migrációban részt vevők túlnyomó többsége a Közel-Keletről, Kis-Ázsiából érkezik. Hozzájárak magukkal kultúrájukat, vallásukat. Németországban már több mint hárommillió iszlám hitű él. Építettek mecseteket, imaházakat. Hazánkban hivatalosan egy magyar iszlám közösséggel alakult. A kezdetek 1931-ig nyúlnak vissza. A második világháború utáni időkben nem működhettet. 1988-ban alakult újjá. Hazánkban tartózkodó iszlám hitűk nem hivatalos vallási közösségeket hoztak létre.

A középkorban a törökökkel vívott több évszázados háború, a százötven éves török uralom számtalan emléket hagyott az utókorra. Gondolunk csak a pécsi dzsámira, az egrin minaretre, a

detű jövevényszóra (pl. süllő, süvek, ölyv) vagy ételekre, élelmiszerkre (girosz, törökmez, török kávé). Ha már minaret került említtésre, a meghódított, leigázott magyarok naponta ötször hallhatták a müezzin, aki felcaplatt a toronyba, hogy a négy égtáj felé elnekelje az imára hívó szöveget: „Allah a legnagyobb. Tanúsítom, hogy nincs más isten, csak Allah. Tanúsítom, hogy Mohamed Allah prófétája. Gyertek imádkozni! Gyertek az üdvösségre! Allah a legnagyobb. Nincs más isten, csak Allah!”

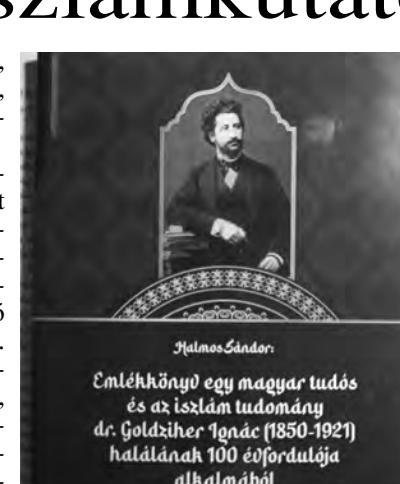
Halmos Sándor munkája szól a Közel-Kelelet népeinek iszlám előtti vallásairól is. A kemény természeti körülmenyek (sivatag, vízhiány) nem kedveztek a vallás-gyakorlásnak. A meg- és túlélés kényszerre nem engedte az elmélyülést az istenimádatban. Egyszerűen nem maradt idejük isteneknek adóni, áldozni.

A dolgozat következő része Mohamed életével, prófétává válásával foglalkozik, majd az iszlám vallás lényegének és elterjedésének taglalásával folytatódik.

Goldziher Ignác (1850–1921) orientalista, egyetemi tanár, a budapesti izraelita hitközség titkára, a Magyar Tudományos Akadémia tagja volt. Kora vezetői kölcsönösségeket hoztak a hivatalos vallási közösségeket hoztak létre.

Halmos Sándor könyve hiánypótló, ezért felejteti hovatartozástól függetlenül mindenki számára ajánlom elolvásását.

Somogyi Ferenc

Olvasói levelek

Jerusálajim – Jerusalema Béketeremtési javaslat

Két dal, két tánc. A Jerusálajim sel záhár régóta ismert dal, a zsidóság népdala, szerte a világban ismerik, tám-cot is kreáltak hozzá. A Jerusalema új dal és tánc. Szerzője Master KG, énekesnője Nomcebo Zikode, minden dél-afrikaiak. Mindkettő örömdal és örömtánc. A Jerusalema dal és tánc a YouTube-on több mint egy éve indult világkörű hódító útjára mint „kihívás”. Kifejezi Jeruzsalem szere-tetét és egy életérzést, országoktól, vallásuktól függetlenül. Egyre több helyszínen a legkülönbözőbb csopor-to, iskolák, cégek munkatársai, férfiak nők, gyermekek vesznek részt a táncban, szabadban és zárt tereken.

Magyarországon a Jerusálajim sel záhár főként a zsidóság körében is-mert, héber nyelvű dal, és ebből adó-dan főként Izraelben tudják a teljes szöveget. A YouTube-ra feltöltött felvé-telen a BZSH Scheiber Sándor-iskolá-jának dolgozói és diákjai táncolják el a Jerusalemat az intézmény Keleti Ágnesről elnevezett tornatermében – köszönöképpen a Mazsihisz Szere-tetkörház munkatársainak és az önkénteseknek. A Jerusálajim sel záhár tánc főleg izraeliek előadásban látható. A Jerusálajim sel záhár dal és tánc a világ zsidóságának válasza lehetne a Jerusalema kihívásra.

A két dalból a táncból két lehetsé-ges előadást lehetne összeállítani, zsi-dó hittestvérek előadásában:

1. Rabbik és fiaik (unokái)
2. Zsidó felekezethez tartozó nők és férfiak, valamint gyerekeik előadá-sában.

A rabbik és kántorok, valamint fiai-k előadása a Jerusálajim sel záhár dal-ra készített/átvett koreográfával ke-rülne betanulásra, majd a YouTube-ra való feljájlásra.

A zsidó felekezethez tartozó nők/fér-fiak, valamint gyerekeik előadása le-hetne ugyanazon dalra, mint a rabbiké, vagy a Jerusalemará. Így két előadás lenne, amely kifejezhetné a nyitottságot is más kultúrájú, más nyelvű népek irányában.

A közös tánc célja lenne az is, hogy a magyarországi zsidóságban belüli belsejű ellentétek megszűnjenek. A dal és a tánc erre nagyon jó alkalom le-het.

A megvalósítás lépései:

– Koreográfus/tánctanárok kivá-lasztása versenyeztetéssel, technikai munkatárs kiválasztása

– Részletek három csoportban, je-lentkezés alapján

1. Jelentkezés

Rabbik és kántorok, valamint fiai-k jelentkezése, összesen 40 fő, zsidó fe-lekezethez tartozó férifiak és fiúk, 40 fő, asszonyok és lányok, 40 fő. A tám-

cot a rabbik, kántorok és fiaik, unoká-iuk külön csoportban tanulhatnak a Jerusálajim sel záhár dalra. A zsidó felekezetekekhez tartozó férifiak és nők külön csoportban tanulják meg a tám-cot a Jerusálajim sel záhár vagy a Jerusalema dalra. Az utóbbi két cso-port az előadásban együtt lépne fel, de külön táncolnak.

2. Felkészülés, betanulás

Összesen 120 tánctanárok kerülhet kiválasztásra a jelentkezési lapok be-érkezésének sorrendjében, illetve ve-het részt a felkészülésben, a tánc beta-nulásában.

A jelentkezések alapján és annak sorrendjében három csoportba sorolhatók a tánc tanulására jelentkezők:

- a) rabbik, kántorok és fiaik, unokáiuk
- b) zsidó felekezethez tartozó nők és lányok
- c) zsidó felekezethez tartozó férifiak, fiúk.

Csoportonként 6-6 táncra (hetente 2-2 óra gyakorlással), összesen 18 óra betanulás tervezhető. A kezdő időpontja a járványhelyzet javulásá-tól függ. Tervezett kezdés: 2022. március. Helyszín: a MAOIH, Mazsihisz/BZSH, EMIH, reform által felajánlott helyszínek. A Rumbach utcai zsinagógában adnák elő a végleges változatban a táncokat, amelyekről videofelvétellek kerülnének fel a YouTube-ra.

3. Kiválasztás, végleges előadás

Azok, akiket a jelentkezések alapján befogadtak (az érkezések sorrendjében), 6-6 órás felkészüléssel és kiválo-gatással jutnak tovább a három cso-poriból. Ezek a továbbjutók két cso-porba kerülnének:

- a) Rabbik, kántorok és fiaik (20 fő)

b) Nők/lányok és férfiak/fiúk (20+20 fő) felállásban táncolnának a végleges előadásban.

A tánctanárok kiválasztásában a MAOIH, Mazsihisz/BZSH, az EMIH és a reform által delegált eggy-egy személy, tánctanár/táncművész venne részt. A kiválogatott két csoporttal ké-szülne el azon két videofelvétel, amely felkerülne a YouTube-ra. Határideje: 2022. Jerusalema-nap.

A rabbik, kántorok és fiaik tánc a Jerusálajim sel záhár dalra készülne el, a dalt a tánctanárok énekelnék is. A másik csoport, a férifiak (fiúk) és nők (lányok) előadása két lehetőség közül választható, vagy a Jerusálajim sel záhár, vagy a Jerusalema dalra beta-nított tánc kerülhet a YouTube-ra. Erről szavazhat a 40 kiválasztott táncos.

4. Helyiségek

Az előkészítő, összesen 3x6=18 óra tánctanulás több helyiségben folyhatna, a felajánlások alapján. A két záróelőadásra a Rumbach utcai zsi-nagóga lenne a legmegfelelőbb, de szóba jöhét a Duna-parti Cipők emlékhely, valamint a Dohány utcai zsi-nagóga belső udvara, ahol Varga Im-re szobrasművész alkotása áll. A ki-választott 60 tánctos további felkészítése 2x10 óra időtartamban történhet-ne. Összes tervezett betanulási idő: kb. 38-40 óra.

5. Öltözék a végleges felvételhez

Rabbik és kántorok csoportja: fekete kalap, (gyerekeknél kipa), fekete nadrág, fehér ing, fekete cipő, tiflin. Férfi-női vegyes csoport: kék nad-rág/szoknya, fehér felsőréssz (ing/blúz/póló), kipa és kendő.

Zev ben Rafael
imrezev@gmail.com

A vizsgált zsidó kitelepítések esetében beadott panaszokat a Belügyminisz-térium – név szerint Cziráki Ferenc rendőr százados – sora visszautasította. Gyarmati György történész munkájában 16,6 százalékról becsült a kitelepített zsidók számát. Gyarmati becslése helyes, kivéve Budapest belső kerületét. A VII. kerületből kitelepítettek 40%-a zsidó volt. Átlagéletkoruk kb. 60 év. A kitelepítés a polgárság felszámolásának útja volt. Bártik kitelepítettek, ha egy párfunkcionáriusnak vagy ÁVH-s tisztnek szüksége volt a lakására.

A leg változatosabb zsidó csoportokról írnak a történészek. A minimális zsi-dó nemességen túl volt köztük államosított nagykereskedő, egykor találka-hely-tulajdonos, talmudista, nyugdíjas nagykereskedő, aranyműveseged stb. Az élettörténetek feldolgozása nem történészi, inkább drámaírói feladat len-ne. 13 ortodox családról tudnak, akik kóser háztartást vezettek, s helyzetük emiatt is tragikussá vált.

Dombi Gábor történész szerint 1953-ban a Nagy Imre-kormány meghirdette az amnesziát, de a kényszerlakhelyekről Budapestre még nem tért hettek vissza. Sókar Izraelben, Amerikában, mások az ország megyeszékhelyein ta-láltak otthon.

Elsőként Izrael Állama tiltakozott, s ennek hatására a magyar vezetés a zsi-dóság akkori képviselőt és a rabbikarra ránkényszerített egy nyilatkozatot, amely előlteréte ezt a beavatkozását a belügyeinkbe.

Isreal Truman amerikai elnökökben szövetségesre talált, és tüntetések voltak számos országban. A Rákos-vezetés az angol Munkáspárt támadására hisz-terikusan válaszolt ugyan, de semmibe vette a nemzetközi tiltakozásokat.

A budapesti kitelepítésekkel Királyhegyi Pál Első kétszáz éven című köte-tében olvashattunk először. Az abban írtakat az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára igazolta. A kitelepített Királyhegyiék három hónap után tért hettek vissza az író barátai: Gábor Andor, Darvas Iván és Pécsi Sándor közbenjárására.

A kárpótlás szóba sem került, és a történészek szívesen elhallgtatják ezt az időszakot.

Idén lesz 70 éve, ezért legalább mi emlékezzünk rá!

Halmos Sándor

Programjánlat

Március

Spinoza Színház

(1074 Budapest, Dob u. 15.)

Március 3., (csütörtök) 19 óra: Úton – novellaest

Március 5., (szombat) 19 óra: Nőkör – táncszínház

Március 8., (kedd) 19 óra: Csak összejött – zenés kabaré

Március 10., (csütörtök) 19 óra: Három jiddise máme

Március 12., (szombat) 19 óra: Gerlóczy Zsigmond – Kelemen Hanna

Március 21., (hétfő) 19 óra: Humorfőváros: Odessa

Március 22., (kedd) 19 óra: Mózes és Jézus Pesten – politikai kabaré

Március 24., (csütörtök) 19 óra: Talmud, Tóra és a többiek...

Március 26., (szombat) 19 óra: CAPA, a világhírű fotós – PREMIER

Március 30., (szerda) 19 óra: Pionírzív – monodráma

NAPTÁR

Március 3-4., csüt.-péntek	Ádár I./30. - Ádár II./1. Újholt	Gyertyagyújtás: 5.14
Március 4., péntek	Ádár II./1.	Szombat kimenetele: 6.20
Március 5., szombat	Ádár II./2.	Zájin ádar
Március 10., csütörtök	Ádár II./7.	Gyertyagyújtás: 5.25
Március 11., péntek	Ádár II./8.	Szombat kimenetele: 6.30
Március 12., szombat	Ádár II./9.	Eszter bőjje
Március 16., szerda	Ádár II./13.	Púrim
Március 17., csütörtök	Ádár II./14.	

Gyógyszertámogatás

Az időnként szükségessé váló, átlagosnál drágább gyógyszer beszerzé-séhez lehet támogatást igényelni. A támogatás felső határa nincs rögzítve, de tájékoztatásul közöljük, hogy az eddig gyakorlatunkban 50.000 Ft volt a legnagyobb összegű támogatás.

Támogatási akciónk magánjellegű, az anyagi fedezete biztosított, és a hozzáunk beérkezett adatokat az előírt titoktartással kezeljük.

Részletesebb tájékoztatás a következő telefonszámon kapható: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

APRÓ-HIRDETÉS

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Szigetelés! Nyirkos, dohos, salér-romos, talajvizes falak utólagos szí-getelése. 06-20/228-0453.

Mindenmű régiséget vásárolok díjatlan kiszállással. Teljes lakásküritéssel! Híradástechnikát, bakelite-mezeket, bútorokat, könyvet, kerámiant, porcelánt, bronztárgyat, órákat, kitüntetést, papírrégiséget, pénzeket, já-tékot (retró tárgyak előnyben). Pin-tér Nikoletta, 06-1/466-8321, 06-30/973-4949.

Kastélyok berendezéséhez vásárolok festményeket, ezüstöket, bronzokat, órákat, bútorokat, hagyatékokat stb. Üzlet: 06-2-0-2-80-0-151, herendi77@gmail.com

Egyedülálló idős ember gondozását vállalná szociális szférában dolgozó hölgy. VII. ker. előny. További információ személyes megbeszélés alap-ján. Érdeklődni este 8 és 9 között: 06-20-496-7252.

Régiségek-hagyaték, örökség felvásárlása készpénzért. E-mail: a n t i k @ a n t i k b u d a p e s t . h u , www.antikbudapest.hu, 06-20/ 932-6495.

Gyűjtő venne bályeggyűjteményt, képes levelezőlapot. 06-1/322-8439, 06-20/522-5690.

Hírek, események röviden

- 1%. Kérjük, segítse személyi jövedelemadójá 1%-ával a már igen idős (88 év felettes) Ján Vásémitüntetetteket, akik 1944-ben életük kockázatával mentették a zsidó üldözötteket. Köszönjük támogatását. Igaz Emberekért Alapítvány. Adószámunk: 18040094-1-43.

100 éve született Szepesi György, a legendás sportriporter

Száz éve, 1922. február 5-én született Szepesi György újságíró, sportriporter, a magyar rádiózás legendája. Az évfordulóról a Magyar Sportújságírók Szövetsége, a Sportrádió és Budapest XIII. kerületének önkormányzata is megemlékezett.

A rádió aranykora volt az Ő pályájának csúcsa is. Az Arancycsapot ő hozta el hozzá, az otthonokba, minden rajta keresztül érzékeltek, és Ő tanított meg mincket drukkolni. Arra, mi az, ami igazán fontos a világban. Miután hazajött a munkaszolgálatból.

A halhatatlan

Akinek még azok is ismerik a mondatait, fel tudják idézni a hangját, akik a visszavonulása után születtek, halhatatlan. Örökké szólnak majd hozzáink Szepesi György mondatai, nemcsak a felvetelekről, hanem a fejünkben is.

Szepesi György miután letudott egy ukrainai munkaszolgálatot és elveszítette az édesapját, akit Buchenwaldban meggyilkoltak, 1945-ben a Rádió bemondója lett. Ez nagy lépés volt a 23 éves fiú és a magyar rádiózás történetében egyaránt.

Született egy szenvedélyes, választékos, eredeti és játékérzékeny szurkoló, egy kifinomult fanatikus, aki megtanított minden igazán látni, vagyis elköpzelni a sportot. A rádiónál ülök követték azt, amit Szepesi közvetített, és jobban benne éltek az eseményekben, mintha ők maguk is a pályán lettek volna. A sport, legkivált a foci, Szepesi György közvetítésében volt a miénk.

Ez a zsidó fiú és nagy magyar hazafai lefordította és megmagyarázta nekünk az Arancycsat, akiknek tagjait az Ő szavain keresztül szerettük, ő hozott hírt róluk, amikor kalandoztak a világban, és két vállra fektették Angliát az évszázad mérkőzésén. Az volt az érzése annak, aki hallgatta, hogy pont olyan jól tud, mint Hidegkuti vagy Puskás, mikor mit fognak csinálni, azzal, amit a világ egyetlen védője sem tudott kiszámítani. Ez az egész az Ő titkuk volt, tizenkettőjüké, és csak Szepesi volt valamilyen módon beavat-

Angyalföldön kapott szobrot a száz éve született Szepesi György, a legendás sportriporter, az Arancycsat „tizenkettők tagja”

va. Rajta keresztül pedig Magyarország.

Amikor Vitray Tamás, a minden megfontolt és higgadt és távolságtartó Vitray Tamás az önkívület határán sírta és kiabálta, hogy gyere, Egérke, gyere, kicsi lány, akkor tudtuk, hogy ez Szepesi, Szepesi Vitray hangján, hogy örök, hogy a magyar sport minden közösségi ünnepén feltámad az Ő közvetítési stílusá, hogy minden magyar sportkommentátor a jelenben és a jövőben is mindig az Ő köpenyéből bújik majd el.

Szerette, amit csinált, olyan hével, ahogy a legtöbbben alig valamit tudunk szeretni, és ezért tanult meg érteni hozzá. 2018. július 25-én, kilencvenhat éves korában hunyt el, a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Szepesi György munkásságát számos elismerés övezte: első magyar sportújságíróként kapta meg a Gerevich-díjat, birtokosa az Orth György-díjnak, az Aranytollnak, 2007 januárjában Kodály Zoltán közművelődési díjat vehetett át a Pro Renovanda Cultura Hungariae Al-

pítvány kuratóriumától, amely 1993 óta az oktatás, a kultúra és a tudomány területén kiemelkedő teljesítményt nyújtó személyiségeket tünteti ki. 2004-ben lett a Prima Primissima-díj kitüntetettje, s ugyanebben az évben a Magyar Sportújságírók Szövetsége Eletműdíjjal juttalmazta. Birtokosa a NOB Olimpiai Érdemrend ezüst fokozatának, valamint a Magyar Köztársasági Érdemrend közékeresztjének is. 1995-ben szűkebb pátriája, Budapest XIII. kerülete, majd 2005-ben a főváros is díszpolgárává avatta. 2012-ben FIFA-érdemrendet kapott. 2012-ben az újonnan alapított Magyar Sport-sajtó Halhatatlanja díjat és a Magyar Olimpiai Bizottság sajtóbizottságának Média külündíját vehette át. 2016-ban a Magyar Labdarúgó Szövetség Életműdíját kaptá meg. A róla elnevezett Szepesi-díjat, amellyel a hazai újságírás és sportújságírás meghatározó alakjait díjazzák, először 2015-ben adták át.

Szepesi György Pulitzer-emlékdíjas, Prima Primissima-díjas újságíró-nak, sportriporternek, a magyar rádiózás legendájának, az Arancycsat jelképes tizenkettők tagjának a XIII. kerületi Hajdú utcai pihenőparkban a közelmúltban szobrot állítottak.

A képen látható kétfős tüntetés a Hitközség épülete előtt ezzel a felirattal hungarikum vagy judaikum? Ez itt a kérdés.

Fotó: Gábor Zsuzsa

90 éves lett Szinetár Miklós

Nemrégiben ünnepelte 90. születésnapját Szinetár Miklós, aki a szakma fiatal üstököséből mára a szakma nagybetyű Öregje lett. A vészkorszakban származása miatt nem sokon múlt az élete, de sze-

Fotó: Szinetár 88/borítókép – Kossuth Kiadó

rencséjére – és a magyar kultúra szerencséjére – megmenekült, hogy Kossuth-díjas és kétszeres Jászai Mari-díjas rendezőként, érdekes és kiváló művészkként, a Magyar Állami Operaház volt főfigazgatójaként írja be nevét a magyar kultúrtörténetbe.

Egészen különleges csillagzat alatt született ez az ember, hiszen olyan rendkívüli élet- és művészpálya adott neki, mint keveseknek. Zsidó származású üldözöttéknél még csillagos házakban vészeltéte az 1944-es évet, hogy pár évvel később, 17-18 évesen már a Nemzeti Színház kamáskorú üstökéseként robbanjon be a magyar kulturális életbe.

Mivel nem meg neki a matematika, le sem érettsgézik, minék is, ha egyszer Major Tamás meglátta benne a zseniális rendezőt, és felvette a Színház- és Filmüvészeti Főiskolára. Így eshetett meg, hogy az 1954-ben minden 22 éves Szinetár megrendezi a Csárdáskirálynőt a színpad olyan élő klasszikusával, mint Honthy Hanna, aki az oldalan olyan későbbi nagyságok tündököltek, mint Feleki Kamill és Rátonyi Róbert. Innentől kezdve sikerként kikövezett úton haladt tovább: a televízióban rejő óriási lehetőségeket felismerte szegődik el

szeti vezetők, volt és jelenlegi színházigazgatók százai személyesen neki tartoznak köszönnettel azért, hogy elindulhattak és kiemelkedő alkotottak pályájukon.

Szeretettel köszöntjük születésnapján, s kívánjuk, hogy élıtesse az Örökkévaló az emberi kor legvégső határáig egészségen boldogságban.

SPÁNN GÁBOR

Vírustánc

Valamelyik nap találkoztam az utcán egy templomkörzetből ismert zsidó fiatalemberrel. Van neki egy nagyon szép héteves kislány, első elemista egy önkormányzati iskolában. Hittestvérem felém fordult, és azt mondta: „Na, erre varrjál gombot! A kislányom iskolájában farangi bál lesz (most!). Az én édes Juditkám hatalmas szemekkel rám nézett, és azt mondta: Apu, én Covidnak szeretnék öltözni. Megállt bennem az ütő, mert sok mindenre készültem, de erre nem.”

Mit mondjak, Nyájas Olvasó, az „ütőér bennem is megállt”, mert véggigondoltam: mára eljutottunk oda, hogy egy héteves kislány élete első jelmezbáljára egy olyan halászos vírusnak kíván öltözni, amit tulajdonképpen senki sem ismer, és aminek csak elképzelt rajza jelenik meg időnként képeken. Arról nem is beszélve, hogy ötletéhez a pedagógusa tapsikolt. Az édesapa kérdésére pedig azt válaszoltam kínomban, hogy ha már ilyen „fantáziadús” a tanítónője Juditnak, hívja föl és mondja meg neki, hogy a kislánnya lehessen inkább bárányhímő, mert aholhoz piros pöttyös ruhát könnyebben kapni!

Ezen jót nevettünk, de ha belegondolnák, sírni kellett volna...

Ő elmondta, hogy akadt varrónő ismerőse, aki egy képeslapból kívágva a Covid vírusának ábráját, készít a kislánynak egy olyan ruhát, amire valamilyen módszerrel foltozásban fölteszük az ijesztő képet. Az én időben óvodás és kisiskolás korú fiam még képregény, rajzfilm vagy mesefilm hősének bőrébe vagy páncéljába bújt ehhez hasonló rendezvényen. Nem elég, hogy az utcán gyanakodva méregetjük a jó esetben Darth Vaderre emlékeztető szembejövőket, latolatva, hogy nem covidosak-e, a gyerekünk még vidám zenére is táncolhat a nemritkán halált okozó gonosz kis vírust imitáló jelmezében.

Mi, zsidók, ha valami betegség ér bennünket, azt követően köszönöm által mondunk, hogy a Teremtő csupán a túlélő bajjal sújtott. Az egyszeri zsidó meg azt ismételgeti, hogy egy valódi jid nem megy círeszert idegenbe! Magam előtt láttam a tragikomikus képet, amint a Covidot átölelkezve egy pestis vigorog tangózás közben. Úgy látszik, hogy lassan nemcsak a betegségtől való félelem szervül bennünk, hanem a beteges tudat is, hogy na ez az, amivel majd együtt kell élnünk.

Ezek után az én „megélhetési zsidó” agam úgy döntött, hogy a szükséges papírokkal és öltözékben elmegyek a nyugdíjintézetbe, megállítom az első szembejövő tisztyviselőt, és így szólok hozzá:

– Asszonyom! Az én személyemben megtörtént, hogy a világ proletáriai egyesültek! A pacemaker angol, a vakcina, amit kaptam járvány ellen, az amerikai, az arcomon látható randa szájkosár tajvani, ezért most arra kértem magát, hogy adjon ki nekem egy többnyelvű védettségi igazolványt, amivel ezentúl kimehetek pl. Bécsbe, és ott vehetem föl az osztrák nyugdíjam! Persze euroban...

Fatah: utasítás ki Rámalláhból a magyar nagykövetet

A Fatah dühét az váltotta ki, hogy Hévíz városa megállapodást kötött a Szamáriali Regionális Tanáccsal.

A Fatah frakció ezért felszólította a Palesztin Hatóságot, hogy utasítsa ki Magyarország rámalláhi képviseletének vezetőjét, dr. Rada Csabát, tiltakozásul a Szamáriali Regionális Tanács és a magyar Hévíz város között nemrég aláírt megállapodás miatt – jelentette a Jerusalem Post újságírója, Khaled Abu Toameh.

A testvérvárosi megállapodás, amelyet először 2017-ben írtak alá, a tanács és Hévíz között együttműköést tartalmazza a pénzügyek, az ipar és a turizmus területén.

A mostani megállapodás célja a két partner közötti együttműködés további erősítése, melynek keretében a magyar város küldöttsége hamarosan Szamária régióba látogat.

Raed al-Debai, a Fatah Ifjúsági Mozgalom Nemzetközi Kapcsolatok Bizottságának vezetője elmondta, hogy csoportja „nem tartja helyénvalónak, hogy a megszállás elősegítői Rámalláhban maradjanak”.

Debai azzal vádolta Magyarországot, hogy megséríti a nemzetközi jogot és az ENSZ határozatait, különösen a Biztonsági Tanács 2334-es határozatát, amely kimondja, hogy „az izraeli telepek” „a nemzetközi jog durva megsérítését” jelentik.

„Aki politikai fedezéket nyújt a megszállásnak és bűneinek, azt nem látjuk szívesen a földünkön” – mondta.

Abu Toameh arról is beszámolt, hogy a Palesztin Hatóság „külliigminiszteriuma” beidézte a rámalláhi magyar diplomáciai képviselet vezetőjét, hogy hivatalos panaszt nyújtson be a Szamáriali Regionális Tanács és Hévíz közötti megállapodás ellen.

Magyarország, amelynek kormánya támogatásáról biztosította Izraelt, 2019-ben kereskedelmi irodát is nyitott Jeruzsálemben, amely a tel-avivi magyar nagykövetség kirendeltsége. A magyar diplomácia arra nem szánta rá magát, hogy izraeli nagykövetséget Jeruzsálemben költöztesse, ahogyan azt Donald Trump akkori amerikai elnök tette.

Gadó János / Szombat